

țiile simbolice, dar mai cu osebire la orfici. Oul orfic al tracilor, ^ de aur din care a răsărit Brahma, ori cercul pitagorean cu o gal' sau un punct în mijloc, sunt expresia unei revelații. Cum s-a născif în Brâncuși această revelație? Sculptura a fost pentru el, ca și penfe) Orfeu cîntecul, în gradul cel mai înalt o tehnică *spirituală*, fără de cari arta ar risca să fie un exercițiu în gol. El a avut față de piatră respect ritualic al țaranului coborât din stirpea traco-dacă, cultul arhetip^ al formei străvechi, pietatea față de permanența și sacralitatea pietrei^ care în limba proverbelor noastre milenare nu curg, ci *rămîn*. „De y, gotici spre noi •— scria H. Moore — sculptura s-a acoperit de ierburi rele, de tot felul de excrescențe, care au acoperit cu totul caracterul formei. Brâncuși a fost acela care a eliberat sculptura de tot ceea era de prisos și ne-a redat conștiința formei pure”.

O formă de Brâncuși exprimă o infinitate de forme, a spus un poet. Geniul lui conferă pietrei dreptul de a reprezenta cripticul unui mister, deschis. Să luăm exemplul Pasării, care potrivit lui Loeffler, sugerează; sublimare și spiritualizare (inițial fiind, ca și peștele, un simbol falie), Pasările-derniurgi ale anticilor și primitivilor sunt purtători ai unor mesaje celeste. În miturile amerindiene, Ființa Supremă e adesea ecuată cu personificarea mitică a fulgerului și tunetului ca Pasăre: Thunderbird. Pasărea de aur a lui Brâncuși reprezintă în momentul ei maiestuos toate aceste sensuri și încă altele. E un simbol al infinitului, s-a spus. E figura aproape imaterială a zborului... „E o tensiune spre-zenit, o vigilență în spațiu”. Pasărea lui Brâncuși exprimă toate acestea și încă ceva în plus: Măiastră este Ileana Cosînzeana în formă de pasăre. Din oui orfic, primordial a fișnit acest pur și suprem gînd vertical și, probabil, nu sînt primul care o spune: Pasărea măiastră și' Coloana Infinită întrupează în două ipostaze distincte un simbol similar. Coloana fără sfîrșit este traiectoria Pasării de Aur, înfățișarea ei, spre înalt. Este imaginea românească și de o extraordinară deschidere universală a infinitului, sau a infinirii, cum propunea C. Noica, reîind un unduitor cuvînt eminescian. A eternității și permanenței în verticalitate. Un gînd vertical, fără de care lumea nu e posibilă, și care dă întotdeauna un sens *adine* existenței, poți întîlni și în ovalul de o perfectă orizontalitate al rotundeii *Mese* dacice a Tăcerii, în jurul căreia j cele douăsprezece clepsidre de piatră, (jumătățile întoarse ale oului orfic) în care picură neuzit veșnicia, s-au strîns întru oficierea unei mari taine cosmice. Coloana brâncușiană este *Axis Mundi*, Arbore cosmic, scară spre cer, stîlp românesc cioplit de Meșterul care operează * printr-un simbol adresat ființei integrale, un act de transcendere cosmică, mioritică. Toate sculpturile lui Brâncuși sunt întrupare artistică a unor simboluri românești solidare între ele și de o mare deschidere j universală. Poarta sărutului (țaranii români au un adevărat cult al por- j ților) este un prag de taină în care Cerul îmbrățișează Părnîntul tot așa cum Coloana sau Pasărea operau trecerea sau transcendența de la * Pămînt la Cer. Toată opera lui Brâncuși este un „întreg cu sens”.

Am avut șansa să contempļu dantelăria din lemn, intitulată *Adam și Eva*, la Muzeul Guggenheim din New York și iar am întîlnit cu ^ emoție modul de crestare a stîlpilor românești. Am revăzut apoi Cumin- (tenia Pămîntuhji, un fel de *humi positio*. Fata ghemuită se află în f contact cu marea Genetrix. ea se lasă călăuzită de ea în îndeplinirea |

A%[^]V ?? W # Ponton.

Apoi Uratul zncăpăfînării ermetice.

Piatra îmi stă ou în palmă.

fbuşuri şi ape, miezuri
m devenire.

Piatra e fiinţă şi amintire
A tragediilor apei.

Urmă a curgerii.

FIINȚA DE APĂ ŞI LEMNUL

La mine sînt păduri si văi
fanții pironiți de dealuri
La mine ploile înaltă
Din repezi rădăcini copacii.
Pe Jirul crengilor se umflă
Mugura unul după altul.

Răspunde arborele sfînt
fi daca ape duc la vale

n,Zr^o T^{us} d i n rădăcini,
{ P^o V * crestezi la soare,
"Îl pui în p o a r t a casei tale "

Xl d a c a du Pⁱ vijelie
Mai picură din frunză apa
proi pe lemn, lichidă rază,
Copacul singur se crestează
La mme vin buşteni pe ape.

întUnZ[^] s a f a c T^M templu,
f, treci printr-o îmbrăţişare,
f-poi o prispa străjuită

Sinent f a * " P t a 9 l la stingă,
fipenuucinasăse-ritinda
^cercul scaunelor, masa,
Y fața lina și oglindă
La ceasul ducerii l a g u r a

ATELIER

Femeia lui tînără pune
t, c m a s a Pîinea și blidul
Femeia tăcerii, cînd omul

Cinează.
 Umbre joacă pe ziduri,
 Umbrele perechii de oameni,
 Mai mari decât ei.

LUCRURILE ESENȚIALE

Pământ: pietrele, piatra, pulberea, greul.
Apă : izvorul, țestoasa, ducerea și eleșteul.
Foc : arsura din palme, lumina, iluminarea.
Aer : coloana, cocoșul, strigarea.

HODICA IULIAN

PIETRE DE CAPĂȚÎ

În dulcele somn s-adorm și să mor,
O, nu pot s-adorm, o nu pot să mor
De-o altă iubire, de un alt mare dor;
E ceva care mă ține, viu mă ține de-al țării aprig ogor •
E ca și cum aș avea o cerească, o voievodală insomnie '
Pentru această multă, peste puterea mea dragoste
Pentru această mistuitoare patimă numită din strămoși Românie.

Și în clocotitoarea ei lavă devenim
Al țării obraz, al țării pământ,
Al țării mirific cuvânt,
Al țării larg plai, al țării chilim,
Devenim, devenim,

Devenim pietre de râu mîngîiate.
Netezite pietre de râu,
Ca o rotulă de soră, de frate,
Ca niște plini mari, negre, de grâu.

Voi mi-ați ținut, pietre de țară, tălpile șubrede,
Să nu mă scufund în alt cer,
În podul palmei, în palmele umede,
Sus m-ați ținut să nu pier.

Și cînd va fi ziua cea mare,
Pasăre măiastră voi fi peste zare ;
Cînd din milioane de pietre de râu, din umed, din neted culcuș
Ma va culege în palmele-i bune, blînde, bunul, dumnezeescul Brînc

GH. CHIVU

UN OM VESEL ȘI GRAS (II)

Blînd, prietenos, Negroiu spuse : uite ce-i, tovarășu director, ne-am distrat o leacă, acuma să vedem despre ce-i vorba. Spune repede, peste un sfert de oră am o ședință. Dacă-mi permiteți, tovarășe președinte, spuse Finți, și se lăsă în fotoliu. Închise ochii. Negroiu clipi înțelegător și își văzu de hîrțile lui, nu înainte de a-și privi cu atenție ceasul : scotea cu o mișcare bruscă mîna din mîneca hainei și strîngea pumnul. Cureaua ceasului era lată, gălbuie. Finți se ridică. Înfrîngerea de azi îi dădlea prilejul unei victorii care trebuia pregătită cu grijă. Cînd vei reuși să înțelegi cum se mișcă arcurile și roțițele în capul lui Negroiu, el va fi o pradă ușoară. Și dacă nu vei înțelege, dacă nu există nici o regulă, încă trebuie să existe o cale. Cel puțin una. Tovarășe președinte, spuse Finți, există propunerea să se înființeze în raionul dumneavoastră un muzeu. Și așa v-am reținut prea mult. Cînd îi va veni rîndul vă rog să studiați chestiunea. Voi mai trece pe aici, cu permisiunea dumneavoastră. Am onoarea să vă salut. Negroiu îi întinse mîna peste biroul său lat. Trecînd prin anticameră, Finți o salută cu o largă plecăciune pe secretară. În urma lui, Negroiu o chemă pe femeia de la mașina de scris. O puse să caute o broșură între cele cîteva sute înșirate pe rafturile dulapului de lîngă perete. Broșura se găsea în sertarul lui, tocmai o răsfoia, înainte de a-și chema secretara. Caută cu răbdare, spuse el, nu poate fi în altă parte. În tot acest timp o privi, prefăcîndu-se că se uită printre hîrțile lui. Din cînd în, cînd rîdea pe înfundate, se scărpină la ceafă, se trăgea de o ureche, părea înveselit peste măsură de lucruri pe care le vedea prima oară. După cîteva zile, stînd de vorbă cu unul din șefii săi de la regiune, Negroiu îl întrebă ce fel de om e grasul cel nebun și oe-i cu muzeul lui, oare nu-și bate joc ? și are cumva vreun sfînt care-l ține așa gras și trăznit ? N-are pe nimeni, veni răspunsul, așa e el. Nu se poate, spuse Negroiu, da oricum' ar fi eu pe la mine prin raion aș vrea să-l văd cît mai rar. Celălalt rîse și se gîndi : bun băiat, Negroiu, cam repezit dar om dintr-o bucată, se poate avea încredere în el.

Dar peste șase luni de la prima lor întîlnire, Negroiu și Finți vor da mîna în fața ușii muzeului raional din Adjești, prima instituție de acest fel din istoria acestui ținut : o casă cui patru încăperi pe Bulevardul Eli-

j4,ii în locul unui depozit de vinuri. Între exponate se va afla și o *h rată'* dintr-o cămașă de zale. Se crede că ar fi aparținut lui Petru iRiireș Domnitorul a avut o moară și o vie în apropiere de Adjești, în nitffinsul satului unde azi trăiau neamurile lui Negroiu. Săpînd temelia * ^j grajd, un frate al președintelui găsi un sipet putred. Zaua mîncată ' p fUgină se afla acolo. Expertii de la muzeul regional apreciază că pe jl unde fusese găsit sipetul fusese casa viei domnești. Tovarășe pre-sp^inte, „ spune Finți, nu este o simplă coincidență că sub casa familiei dumneavoastră se află casa lui Petru Majă. Lăsați, va spune Negroiu, dar va cerceta cu atenție după asta cartea de istorie a fiului său, va citi "pe furiș seara, ore întregi. Finți e Finți, toată lumea o știe, nebulul „ spus, vînt'ul a dus, dar directorul muzeului este totuși un profesor adevărat și învățat (fiul cel mare al lui Negroiu era student la Institutul pedagogic de trei ani din Albala, unde Finți predă latina și un curs de istorie medievală, și băiatul vorbea' despre acest profesor ca despre un adevărat savant. Tinerii nu rîdeau de burta lui Finți. Cîtă încredere poți avea în tinerii ăștia ! Dar băiatul meu nu-i mai prost decît alții, ba știte cntl" cîtă vrei...) și nu aruncă el Finți chiar așa vorbele-n gol, toată lumea știe cit îl apreciază tovarășul prim secretar. Cu un anume prilej, mai tîrziu, la o masă oficială cu invitați simandicoși de tot felul (trei iuti? de ani de existență a orașului Adjești), cînd se dădu *tămîioasa mea* românească premiată în Iugoslavia și în Franța, președintele Negroiu va iăce observația că, după părerea lui, din anumite puncte de vedere, Petru Rareș are o importanță mai mare decît se spune în cartea de istorie. Doi academicieni, unul de la Iași, celălalt de la București vor găsi ipoteza foarte interesantă, iată, un președinte de sfat raional, între grijile lui nenumărate și plicticoase, fără îndoială de importanță capi-trlă totuși, găsește și timp să citească, să studieze, emite ipoteze origi-natořcu privire la unele chestiuni care păreau de mult epuizate. Nu va ,rec<fmult timp și muzeul din Adjești va fi instalat într-o clădire impu-nătoare. Prea multe încăperi ? Nu-i nimic, muzeul va crește, se va dezvoltai trebuie să avem grijă de toate dacă sîntem, cum ne merge vestea, btmigospodari. Iar și mai tîrziu, cînd raionul își va pierde importanța administrativă și va fi împărțit între două județe și Negroiu va căpăta o stajbuliță bună la Albala, tot președinte dar la o cooperativă meșteșu-gărească, și Finți îl va bate pe umăr cu simpatie (tot profesor, tot direc-tor j] muzeul județean, bravo !) într-o zi pe strada Petru Rareș, fostul țel ce raion va spune : vă aduceți aminte, tovarășe director, cît de mult ara luptat noi pentru muzeul nostru de la Adjești, ce treabă bună am fătuț noi... Să trăiți, va mai spune Negroiu, cînd aveți nevoie de un rostiim frumos vă duc eu la băieții mei, la croitoria numărul unu. Ți-ai făcul'pe deplin datoria, cavalerie, va spune Finți, mergi în pace.

Așa se va întîmpla. Dar cum a obținut Finți atunci, la început, «f** șatru încăperi pentru muzeul de la Adjești ?

Se instala într-o zi în camera secretarei lui Negroiu și așteptă. Cînd fu pțjmit de președinte se așeză în fotoliul din fața biroului. În timp ce Negroiu răsfoia dosare și scria cîte un rînd sub care își punea semnătura si voțbea la telefon, Finți începu să vorbească despre comerțul scandinav cu Roma. Salută apoi respectuos și plecă. Reveni în același fel de mai W-țfa ori, timp de cîteva săptămîni. Vorbi despre perucile egiptenilor, desprț viața la Babilon, despre Iulian Apostatul, despre stîlpii de piatră

ai lui Hammurabi, despre gîștele din Capitoliu, despre plimbarea lor< nezilor cu vîrful umbrelei înfipt într-o portocală, din simpatie penți dinastia de Orania, despre campania lui Francisc I în Italia, Mada^[^]. *tout este perdu sauf Vhonneur*, despre vlăjgani Coaste de fir ai L Cromwell.. Am onoarea să vă salut, bună ziua ! într-o zi ploioasă, 3^m apăru la sfatul raional în zori, trecu pe sub nasul paznicului adorn într-un scaun în șuba lui.lîngă ușa uitată deschisă, și se instala în birou președintelui Negroiu. Pîna la venirea acestuia trase un somn bun. Avr, în buzunar a treia rezoluție semnată de președinte : nu se aproiș. Negroiu apăru în ușa capitonată. Nu spuse nimic. Trecu prin spațiu fotoliului, se așeză la masa lui. O sună pe secretară. Ea a apărut zîmșii toare, îl văzu pe Finți (profesorul se ridică pe jumătate din fotoliu și % înclină) fața femeii se schimonosi, ieși, strigă Negroiu, azi nu intri nimeni la mine. Femeia dispăru. Ignorînd cu totul prezența lui Pjnt^ președintele se apucă de hîrșile lui. Finți tuși, își drese glasul și începu să vorbească despre războiul peloponeziac. Thucydides spune... Pfei atunci, de fiecare dată cînd Finți se instalase în fața lui și începuse si vorbească Negroi îl lăsase în pace, dădea din cînd în cînd înveselit dn cap, rîdea, mai spunea chiar cîte o vorbă, două, la sfîrșit răspundea la salut (ciudatele întrevederi nu durau mai mult do o oră) și adăuga invariabil : mai tîrziu. Acum însă Negroiu se ridică în picioare. O făcut încet, cu grijă, ca un om bolnav sau foarte obosit. Finți vorbea cam de dua ore, se oprise doar ca să soarbă din paharul cu apă de pe mășuța așezată lîngă fotoliu. Tovarășu Finți, făcu Negroiu. Finți tăcu. Mîna celuilalt apucă tamponul greu de piatră. O mîna grăsuță, se gîndi Finți. În ultimul timp Negroiu se îngrășase. Nu era un om gras, era unul îngrășat* Finți se născuse mare și gras, jovial, un înțelept călare pe polobocul plin, cu tichia lăsată pe ceafă, clopoștii sunind vesel și batjocoritor. Pîntecui său era o mare blîndă și întunecată, fluxul și refluxul ei urmau fazele lunii care se adăpostea în cap. În mîni purta o cupă goală și o ramura înflorită de mandragoră. Finți nu zăcea în osînză, el trăia și se bucura într-o grăsimie vie, iradiantă, jucăușă într-un fel aparte, nu ca piftia dar ca lumina lunecînd pe apa curgătoare, mereu altceva dar mereu apă și lumină. încetineala lui era vigoare, nu lene. Lumina și apa curgătoare sînt împreună un lucru nou, mereu în schimbare și în același timp mereu • numai apă și lumină. Norii pe boltă, gîndurile omului, întîmplările din care se alege destinul lui, fața veșnic nestatornică a lumii, puterea batjocoritoare care îi desparte mereu pe cei slabi de cei puternici... O mîna grăsuță și un trup îngrășat. Oare va arunca în mine tamponul greu, de piatră?... Finți închise ochii. Cel puțin fotoliul era moale și adînc, foarte comod. Dacă ți se sparge capul într-un loc dezagreabil e de două ori mai rău...

Dar Negroiu se așeză în scaun. Palmele lipite de tăblia mesei. își ridică deodată coatele în părți. Sperietoare în lanul de porumb, mîne - cile hainei frînte la jumătate, atîrnînd în părți. Tovarășu Finți, spuse el, tovarășu, ascultă aici la mine... Vorbea încet, pauze mari între cuvinte, « se uita cu albul ochilor. Ascultă-mă aici, vezi birou asta ? e de stejar tare ca piatra, l-am făcut să țină o mie de ani. Vorbind, el se mișca în scaun, y acum mîinile mutau totul — mapă, dosare, creioane, scrumieră, cele două -> telefoane •— într-o margine. Tovarășu Finți, uite-aici la mine, vezi capul ț asta al meu?... își apucă tîmplele între palmele deschise. îl vezi?... Bine! y

Tu acum capu-ăsta și-l izbesc de birou-ăsta și praf le fac pe-amîndouă țândări, înțelegi?... Trupul i se animă deodată, ochii se înroșiră. Mina căută nesigură telefonul. Formă un număr, spuse : *Negroiu*, și j spuse : ascultă tovarășu vice, este la mine aici un tovarăș de la regiune, tovarășu Finți, lasă-mă să vorbesc, nu mă-nterupe, vine-aeuma la tine, da, tovarășu-ăsta, tu să-i dai tot ce-ți cere el, dă-i tot, la cum îți spun, răspund eu, dă-i o odaie, două, tot depozitu, tot ce-ți cere, s'pune-i lui Lobodă să mai tacă acolo lîngă tine și-ai să m-auzi mai bine, nu nu pot vorbi mai tare, un muzeu, vrea să facă un muzeu, dă-i tot, schemă, om de serviciu și ce-o mai vrea, eu semnez, m-auzi ! tot, tot...

SINT.GATA, Purcelușo, spuse Finți, ieșim acum. Era îmbrăcat. Costumul lui gri-înghis, cravata împletită. E ca un copil, spunea Teofana, trebuie să-i dai să mănînce și să-l îmbraci, singur nu face asta. Cu îmbrăcatul poate are dreptate, spunea Finți, cu masa însă mă descurc singur! Fetele de la cofetărie și cele de la plăcintărie și cele de la mezeluri îl priveau cu o familiaritate respectuoasă, dar niciodată vulgară. Jovialitatea lui avea limite care se făceau simțite în jurul lui în orice împrejurare. După ce el ieșea din magazin, vînzăfoarele arătau ca și cum ar fi fost bucuroase că Finți cumpără și mănîncă de la ele. Lasă-l să mănînce !... O ciudățenie, un lucru care ar putea să pară împotriva firii lui : Finți nu dădea niciodată bacșiș. Nici la frizer, nici la croitor, nici chelnerului, nici celui care repară televizoare, nici unui meșter, nici unui slujbaș, nici unui fel de portar, nici doctorului, nici homarului, nici poștașului, nici gunoierului. Nimănui. Cu toate acestea, lucru greu de crezut, nimeni nu-l înjura pentru asta și pomanagiii de orice fel se purtau cu ei ca și cum ar fi fost clientul lor cel mai gras, omul care plătește bacșișuri princiare. Un prieten îi spusese odată : te cunosc, știu de ce nu onorezi obiceiul pămîntului, ai tăi au dat atîta bacșiș la viața lor că tu poți să trăiești o sută de ani fără să te coste un ban. Finți îl privise cu milă : nu mă cunoști, prietene, vorbești ca dintr-o carte despre boieri decrepiți sau îmburgheziți scrisă de un cizmar.

Gata, Purcelușo, am ieșit, numai să mă închei la nasturele ăsta. Celesta, ai grijă de frigider. Asta însemna că, pentru masa de prînz, în frigider trebuie să se afle trei sticle cu apă minerală foarte rece pe care domnul profesor le bea între felurile de mîncare.

Cei doi Finți ieșiră. Doamna spuse că ar trebui să se grăbească fiindcă domnu Adam Adam așteaptă, dar ea nu părea de loc dispusă să se grăbească, iar bărbatul explica, gesturi mărunte, voce joasă, cit de importante i se par lui săpăturile de la biserica lui Alexandru cel Bun din Albala, un șantier arheologic abia deschis în grădina bătrînească a vechii biserici — refăcută de mai multe ori pînă acum, dar zidită într-adevăr de Bunul Alexandru, după dobîndirea Pocuției. Finți credea că ar putea fi vorba despre niște vechi curți domnești pomenite în treacăt cîc Neculce, peste care însă nimeni nu dăduse pînă acum, mulți erau convinși că este vorba doar de o legendă.

Tot așa a fost și cu necropola dacică de la Piatra Fulgerată, îți amintești, Purcelușo, spuse Finți. Cît mi-a trebuit pînă să-i fac pe învățători să priceapă...

Guiț, guiț, făcu Teofana, ai dreptate Tadeusz.

Groh, groh, făcu Finți, îți amintești ! Treceau prin parc. Arbori . . bătrâni, bănci idilice vopsite într-un verde stins, alei înguste, o arteziana .» cenușie ca o cazemată, arcade de trandafiri. Vii erau într-adevăr lungile peluze cu gazon. Traversai parcul în diagonală, câteva sute de metri, și ajungeai la *muzeu*, o clădire masivă cu două etaje în care fuseseră instalate toate *secțiile* acestei instituții : naturale, istorie, galeria de artă. Alah să binecuvînteze iarba și florile, spuse Finți, parcul ăsta al nostru este oaza noastră. Și cînd te gîndește că au vrut să facă aici niște blocuri, spuse Teofana. Au și făcut vreo două, spuse Finți, dacă nu mă-nșel chiar noi locuim într-unui și cred că e mai bine decît în cartierele de la gară și de pe Cîmpul Poștei, îhm, ce zici ? Teofana se opri, deschise poșeta, răscoli repede cu o mîină mică și îngustă ca o lopățică de sidef, închise cu, un pocnet scurt. Am uitat, spuse ea, dar nu mă mai întorc... Finți își făcu loc printre tufele de lemnul-cîinelui din marginea aleii, se lăsă în patru labe, smulse cu gura cîteva fire de iarbă și, grohăind și dînd din mîini, se apropie de Teofana. Ea îi luă iarba din gură, o miroși, rupse un fir între dinți, dar ce spunea ea semăna cu ce spune o pisică atunci cînd își cheamă puii. Firește, nu era ce trebuie. Finți observă imediat și spuse :

Nu așa, Purcelușo, nu faci bine, uite așa : groh, groh, patetic dar nu melodramatic, urmărește-mă grohhh...

Da, spuse ea, grohhh, grohhh...

Mult mai bine, spuse el. Scoase din buzunar o ciocolată îngustă din care jumătate fusese mîncată și i-o dădu. Putea să fie întreagă, spuse ea. Mușcă depărtînd buzele, tăind numai cu dinții din față, restul îl puse în poșetă. Finți se lăsă pe vine, își frînse brațele, palmele la înălțimea umerilor. Nu, spuse femeia, pentru azi nimic dulce. Ai promis ! Niște copii care treceau pe acolo se opriră, stăteau strînși unii într-alții și rîdeau, se strîmbau în spatele perechii Finți, capetele lor se amestecau și se loveau între ele, sunau, săltau ca boabele de mazăre într-o tingire. Dar două femei care măturau în fața blocului din stînga terenului de tenis, îi alungară. De cine rîdeți, răilor, plecați de-aici, nu vi-a rușine să vă fie ! Copiii se împrăștiară. Cei doi Finți nu se mai vedeau.

El ca el, da' cu ea ce-i...

Ea ? Se dă după' el. E-un om deștept, tre' să fie și-o leacă nebun.

Ea l-a-nnebunit, i-a făcut cu ulcica !

Fugi de-aicea, ce vorbești, mai crezi în de-astea ca la mă-ta la țară...

Dacă cred ! O cumătră de-a mea...

Fugi de-aicea. El e bărbat, a luat-o c-a vrut. Și ce dacă-i gras, da' are minte cît șapte popi, ce zic popi, nu, ingineri cu avioanele astea, cu atomica...

O fi ! Mie, să-ți spui drept, cu burta asta, nu știu zău cum dracu, da' eu...

Tu .' tu ! Ai și tu ce-am eu, nu te mai sclifosi atîta. Eu zic să nu-ți faci cruce cu stînga !

Gata, ho, uite că nu-mi fac. Da' cum dracu, zău, cînd se urcă-n pat...

Cum ! Cum .' Așa ca toată lumea !

FINȚI și Teofana ajunseră la muzeu. Doamna conducea secția de tiințe naturale. Ne vedem la prînz, spuse ea. Vezi cum vorbești, nu cred că e nevoie să supralicitezi, dacă se poate, bine, dacă nu... Adio, frumoasă doamnă, spune Finți, dacă mă întorc viu vei fi singura stăpîină la Isola d'Oro ! Rămase la parter unde era *galeria* și o parte a muzeului de „tă Lumina mohorîtă a dimineții fără soare pătrundea pe largile ferestre. Un portret cu mult ocră și roșu, așezat între un peisaj industrial și o moară de apă, căpătă pentru o clipă o putere străină, neliniștitoare. Adam Adam era acolo, îl aștepta pe Finți. Stătea pe un scaun în fundul încăperii în formă de L, aproape de cămăruța unde supraveghetoarele își țineau hainele și cumpărăturile de peste zi și făceau cafele sau mîncău tocană și ardei umpluți pe care îi aduceau de acasă în borcane învelite în ziare vechi. Adami Adam, în colțul opus îl văzu pe șoferul Verdeș stingînd repede țigara pe jumătate fumată și împingînd în același timp, în spatele unei vase cu flori care se afla pe măsuta de acolo, scrumiera plină cu mucuri. Finți tocmai intra pe ușă. Verdeș ieși înaintea lui. Parterul fusese proiectat pe semne pentru niște magazine, dar Finți obținuse pentru el încăperile, acoperise vitrinele cu panouri de panel îmbrăcate în pînză cenușie și obținuse astfel încă doi pereți pentru care pictorii (reușise să formeze la Albala un cerc de artiști plastici, cei mai mulți veniți din capitală, le făcuse rost de ateliere etc, se certau, mai plecau, dar existau și lucru acolo) îl aclamară la primul vernisaj și îl numiră Mecena. Unul dintre ei, Bajora, bețiv, talentat și leneș, îi făcu portretul. O pastă groasă, întunecată, pusă cu brutalitate și delicatețe, răscolitoare. Era un lucru bun și adevărat. De necrezut, bețivanul de Bajora pătrunsese în locuri pe care Finți le știa ascunse, bine apărate. Vanitos peste măsură, Bajora aștepta laudele lîngă portretul sprijinit de spătarul scaunului, în atelierul lui care semăna cu magazia unui teatru devastat de taifun. Finți privea înspăimîntat pînza, nu scotea o vorbă, ieși apoi ca și cum n-ar fi văzut-o nu înainte de a povesti o întâmplare din Aulus Gellius. A doua zi Finți împrumută trei mii de lei și se duse la Bajora și îi spuse că îi cumpără tabloul și mai mult nu poate da. Dar Bajora era plin de vin ca un burduf din cala corăbiei venită de la Kios. Părea peste măsură de vesel. îl luă pe Finți de mîină și îl duse în fața tabloului acoperit cu o pînză murdară de doc. E al dumneavoastră, sire, spuse el. Cu o mîină tremurătoare Finți dădu cîrpa la o parte. Nu se mai putea face nimic. în mijlocul tabloului fusese aruncată — așa părea — o găleată de vopsea albă. Bajora se clătina, lacrimile țîșneau din ochii lui de bețiv și se scurgeau în gura lui strîmbă de bețiv și din sufletul lui de bețiv se înălța, fără speranță, căința. Nu pentru bani l-am făcut, o, Mecena, spuse el, l-am făcut pentru sufletul tău și pentru o orbă bună fiindcă te iubesc și ai fost pentru marele și întristatul Bajora ca un părinte și ca un maestru. Dar ai stat ca un bivoli și n-ai vrut să recunoști adevărul : că ai în față cel mai adîno portret pe care l-ai văzut vreodată cu ochii tăi de grăsan parșiv. L-ai văzut pe Rembrandt desennd cu caietul de schițe în față și cu pălăria lui ca o oală răsturnată, cu mustața lui de dascăl și cu gura strînsă și cu lumina care vine din dreapta și ascunde viața într-un nor adînc, l-ai văzut cu creionul la Pmdă ? El n-a făcut ceva mai bun și tu ai știut asta și ți-a fost teamă s-o spui ! Recunoaște, Mecena ! Am să plec din Albala asta împutită și

foloase : experiența de la Bieaz — după îmbîcseala de la facultatea ș istorie, patru ani la aceeași facultate e cam mult, nu?! — și lecti[^] minunatei cărți Alice în Țara Minunilor. Tata era așadar colonelul Finff fiu de țaran din fostul județ Podeni, în partea cealaltă a Muntelui o| pe malul Lacului întins, unde ai voștri din Modra, vă știu din poveș% bunicului, veneau și mai vin și acum să ia pește. Zilele astea tata' vf muri în micul orașel Podeni de moartea tuturor comandaților de oștij podagra, domnul meu. Tata are fantezia și norocul să moară de aceasjj boală demodată și ridicolă, dar înainte de toate boala comandanților* Mama e o Radziwill, dar una adevărată, nu prin alianță sau ramu| paralelă. Dar despre ea, dacă ne vom mai întîlni vreodată, îți voi spu| o poveste de capă și spadă... Dar eram student și veneam, în vacanțe, p oră jumătate cu trenul la Albala, o dată pe săptămînă, să ascult cor* certele filarmonicii proaspăt înființate. În clădirea veche pe care alba» Iezii o botezaseră Forum (îi spuneau așa pînă anul trecut cînd a ars si au aruncat pianul de la etaj, ca să-l salveze de foc, firește) a concertai de cîteva ori și Enescu, înainte și imediat după război. Nu exista filarmonică la Albala. Acum dirija un tînăr cu un nume ciudat, jumătate armenesc — jumătate evreiesc, știu că se născuse la Craiova și făcuse conservatorul la Cluj. Avea un frac cam lung, e drept, dar era un făc ade\ărat, așa ceva nu se văzuse de mulțișor. Dirija operetic și am fără har, dar exista o filarmonică și un dirijor. Îi strîngea mîna primului violonist, înainte și după concert și asta o făcea cu tot dichisul, ceremo- nios și cit se poate de distins. Era un spectacol odihnitor, prevestitor, m4 se părea, de vremuri mai puțin provizorii. Dacă nu era un paseismf împutit, spuse Adam Adam. Nu mă întrepu, iubite domn, continuă Finți, te-am rugat, mă scoți din transă. Concert-maistrul studia trei ce după-amiază într-o fereastră deschisă, la etajul întîi. Tînăr, dar tîmpla* încăruntită aplecată pe lemnul roșcat, iar în umbra scării o elevă de Ucu destul de sărăcăcios îmbrăcată așteptîndu-l, și ascultînd fără îndoiala, Caraghios? Oho, tinere, dar cu melodrama și duioșia ei caraghioasă începe drumul spre tihna sufletului ! Vezi bine, la filarmonica din Albala lă- rea steaua speranței ! Ceva ca în Mihail Sebastian, dar mai optimist! Directorul filarmonicii era un învățător. Înaintea lui fusese un croitor. Acum director la filarmonica din Albaba este un dirijor adevărat. Învă- țătorul acela nu știa mare lucru despre muzică și dădea în gropi cînd era vorba de poezie, iar treaba lui de învățător mai că o uitase fiindcă ani la rînd o făcuse pe inspectorul, îi inspecta pe foștii lui colegi de la normală care rămăseseră în satele lor, și tot inspectînd și controlino" se pomeniră (învățătorul acela și alții ca el) profesori și un profesor a uitat ce știe un învățător, se înțelege, iar cînd în locul lor veniră^ alții — în unele părți chiar cei care trebuiau să vină — ei, foștii învățători, rămăseră atîrnați goi în vîntul istoriei, și poate pe lîngă cei buni fise- seră mulți răi, caraghioși, nepricepuți, spirite înguste și pătimașe de auto- didacți, dar ei, tinere domn, stau răstigniți așa cum sînt, între cro" și artist, asta e ideea mea fixă despre foștii învățători... Și acum să tre-% cern la atac. În timp ce vorbeam despre lucruri trecute și uitate, ai»T elaborat cîteva principii de tactică și strategie pe care le vom folosi- Pe cai !

*

AM PLECAT, Purcelușo, strigă Finți din capul scării, sînt cu domnul Adam. Ieșiră. Norii se mai ridicaseră, dar soarele nu se arăta. Căldura devenea înăbușitoare. Nu ca aurul regelui Montezuma pe gîtlejurile spaniole, ci ca mierea să curgă vorbele mele în urechea prietenului nostru Patrichi cu care vom vorbi îndată la telefon, spuse Finți. Urmează-mă ! Se întoarseră în clădirea din care tocmai ieșiseră, pe ușa scundă din spate, acolo unde erau tomberoanele cu gunoi și lăzile goale de la depozitul fabricii de bere. Finți nu reușea să descuie, cheița galbenă nu, mergea nici în dreapta nici în stînga. Poate e descuiată, sugeră Adam. Celălalt apăsă clanța, ușa se deschise. Finți începu să rîdă. Apoi se încruntă. De sub tălpile lor începea o scară îngustă și abruptă, urca și cobora. Ajunseră în încăperea pe care abia o părăsiseră. Finți clipi : capul unui hangiu șiret.

Știi, spuse el, nu vreau ca Purcelușa să știe chiar tot. Femeia să simtă că îi ascunzi ceva, dar nu un lucru de care să se teamă și s-o facă bănuitoare sau geloasă — urît, vulgar sentiment, ci un lucru, ceva care să te facă foarte important și s-o copleșească prin taina numai *bărbătească* pe care o ascunde. Să te iubească pentru ce-i ascunzi ! O știu de la doica mea. Ssst !

Dar... făcu Adam Adam, doamna Teofana știe despre ce-i vorba, nu înțeleg...

Exact, făcu Finți, exact... Ssst... Acum trebuie să vorbim la telefon. Prima acțiune. Ridică receptorul, formă numărul și spuse duduie, floare de lotus, vreau să vorbesc cu directorul general, sînt cavalerul tristei speranțe. Mulțumesc, sărut mîinile... Vocea aceluia se auzi de departe. Finți spuse : Eu sînt, salvatorul, Finți, servitorul tău devotat. Poate vei găsi, o, tu cel mai demn de zelul admiratorilor dintre stăpâni, poate vei găsi o clipă în scurta și binemeritata ta odihnă dintre două treburi și îmi vei acorda o întrevvedere. Cinci minute, *my lord*, a douăsprezecea parte dintr-o oră. Cum, azi și mîine plin ? o, lucrătorule cu harul zeilor, iar de poimîine cinci zile la București ? Bucureștiul prăbun academician ? Bine, fie lăudat numele academicianului. Bine, dacă șirilor, o, neprihănitul meu director ! Mîine poate fi prea tîrziu ! Ce ? nu mîine, atunci azi. Nu, nu zic de douăsprezece, zic chiar acuma. A, nu acuma ? Bine, mîine, mîine la zece, prea fericitul. Bine, în vecii vecilor recunoscător și în adorație. Iluminațiile ! La zece. Vin cu domnul Adam Adam. Cum cine ? ilustrul meu prieten, cine altul, serenissime ! Fii îngăduitor ! Mîine.

Așeză receptorul. Era peste măsură de mulțumit. Laaaaa doona-emobileeeee, pa-ram-pam-pa-ra-ra. Se ridică pe vîrfuri, înălță brațele. Elefantul pe o sferă roșie în mijlocul arenei. Ai văzut, scumpe prietene ? Chiar acum în clipa asta mergem la el ! Il luăm prin surprindere. Folosim arma psihologică. Se auzi o bătaie ușoară în ușă. Întră Teofana Finți. Înții ochii și apoi, treptat, întreaga ei făptură firavă. Finți îi sărută mina. Credeam că ați plecat. Sîntem plecați, spuse Finți. Mă iertați, spuse Teofana. Nu-i nimic, spuse Finți. O conduse la ușă. Ea ieși cu capul plecat. Mergem, spuse Finți, îl luăm nrin surrindere. Să ne grăbim, mă tem că a început să mă cunoască, riscăm să nu-l mai găsim ! Adam Adam nu spuse nimic, îl urmă în tăcere. După plecarea lor, Teofana Finți (îi Urmărise pe fereastră, ieșiseră pe ușa din față) coborî fără grabă

scara. Învârtea pe deget o verigă cu chei. Cheile lătrau scurt. Veniră în fugă supraveghetorii, omul de serviciu, administratorul. Ea le spuse ce au de făcut în ziua aceea. Era o stăpînă. O ascultau supuși. Plecară apoi, fiecare cu treaba lui. Mata râmii, nea Gribeinea, spuse ea. Administratorul rămase. Era un om aproape bătrîn, adus din spate, fața îi era scofîlciată și întotdeauna gravă, aproape îndurerată, chiar în vârful nasului avea însă un neg vînat care îi dădea un aer iremediabil hazliu. Uite, nea Gribeinea, azi dimineață am găsit ușa din spate deschisă, văd că te miri și-ai să-mi spui că ești aici de la cinci și că era închisă, eu știu că am găsit-o deschisă. Ca să nu mai vorbim niciodată despre asta, te rog, azi chiar, să schimbi *iala*. Păstrezi mata una și celelalte două mi le dai mie, ne-am înțeles ? Doamna, dar... Nea Gribeinea, pînă la prînz, asta înseamnă cel mai tîrziu douăsprezece jumătate, am cheile. Te rog ! Sărut mîna, spuse administratorul, și ieși din încăperea de-a-ndăratelea. Femeii de serviciu (Teofana Finți o chemă în încăperea unde mai înainte Finți și A.A. stătuseră de vorbă) îi spuse : dacă și mîine șterg tot eu praful pe masa și pe lucrurile de aici, am să te rog să treci în locul meu în biroul de sus. Eu șterg, doamnă, dar se pune iar, spuse femeia. Se aplecă într-o parte și privi în lumină, printre pleoapele întredeschise, tăblia întunecată a mesei. Lucea, nu se vedea nici un fir de praf. Și uitați-vă și dumnevoastră, doamnă, zău așa... Și mirosul ăsta de șoarece de unde vine ? întrebă Teofana. Da, doamnă, spuse femeia, am să șterg și praful, am să aduc și o pisică, am să fac tot. Ieși tîrîndu-și papucii. Teofana se așeză pe scaun, își acoperi gura cu palma, și începu să ridă încet, fără să se audă, ca tărăncile care pîndesc în spatele porții.

ÎN CABINETUL răcoros al directorului general, Finți pătrunse urmat de Adam Adam și de protestele neputincioase ale secretarei.

Te salut, tulburătorul meu director, spuse Finți. Ne-am gîndit să-ți facem o surpriză. Doamna de dincolo n-are nici o vină, a încercat să ne oprească, dar ce poate face o biată femeie cînd farmecul meu o învăluie ! Am auzit că doamna director se simte minunată după cura de struguri. Cu umilință întreb, oare nu și eu am o vină în chestiunea asta ? ! Cura trebuie repetată, cum v-am mai spus, cel puțin trei ani. Transmiteți-i" omagii, praful de pe urma tălpilor sale mi-ar ajunge să-mi săreze mîncarea de-acum și pînă-n veac. Omagii ! Și băiețelul, tînărul margraf, tot pe locul întîi, tot în frunte ? *Laus* ! Să-l trimiți la Wittemberg, neapărat acolo, se va ridica deasupra tuturor cu o carte într-o mîna și cu un craniu în cealaltă. Da ! îți văd ochii, mă lași să vorbesc fiindcă îmi știi patima, dar mă întrebî mereu din ochi. Ei bine, își spun, da, mașina, am vorbit, înainte de prînz e gata, și-o trimit ei cu un băiat de al lor. Va fi însoțit de doisprezece aragoneji înarmați. Avîntatul meu cavaler, nu-ți cer decît încuviințarea să te slujesc. Ascultă-mă : îți dau o garsonieră, vreau un apartament cu două camere. Nu spune nu ! Știu că poți ! Dar văd că nu te mai pot opri, bine, vorbește binevoitorule... Pentru un apartament cu două am nevoie tot de unul cu două, spuse directorul. Zîmbea. Era spînat, uscat și nu tocmai tînăr, dar de tot spilcuit. O, bunule sfătuitor, înțeleptule, oare nu ești tu comentatorul cel mai subtil al Zoharului și nu i-ai înspăimîntat cu știința ta pe rabinii întruniți la AmsteHam ? Și atunci spune, învățătorule, căruia dintre moi i-~~ar~~ folosi acest schimb ? ! Un

aparatament cu două contra unui apartament eu două ! Spune, Olimpiadele, cui ? Schimbul nu se poate face decît așa cum l-am propus eu : două contra una ! Numai așa ne poate da satisfacția că nu ne-am adunat de pomană în sala asta de marmoră trandafirie și mai ales că l-am ajutat pe acest distins prieten al meu, necunoscutul și minunatul poet Adam Adam. în van oare s-au omorît ostile noastre în mlaștinile Ronului ? Pentru ca sîngele lor să nu fi curs în zadar ! Fii bun, fii drept, fii cel mai mare !... Nu că nu vreau, dar nu pot, spuse directorul general. N-am decît unul și sînt vreo zece pe el. Imposibil... Poți, strigă Finți, poți, aducătorule de noroc, poți ! Nu pentru mine, eu sînt un nimic. Eu nu sînt altceva decît un organ al dumitale. Și nu unul important. Nu inima, nu ficatul, nu ochiul atoatevăzător, o, nu, nici măcar urechea sau splina. Unul uitat de care nimeni n-are nevoie : *apendix!* asta sînt. Poți s-o spui ș-audă toată lumea, nu-mi pasă ! Eu însumi voi ieși în Forum și voi striga cine sînt. Dacă vrei, uite, n-ai decît să mergi la doctorul Stamatiu și să mă scoți, să scapi de mine ! Fă-o și-ți voi fi recunoscător ! Nu vreau nimic decît schimbul ăsta meschin : una pe două ! Și nu pentru mine, dar pentru acest brav tînăr pe care ți-l și prezint cu prilejul ăsta : domnul Adam, un poet de mare viitor și viitor tată. Cu mine fă ce vrei, disprețuiește-mă, disprețuitorule de averi și ranguri, dar pe acest tînăr fă-l să simtă puterea generozității tale...

Finți vorbi astfel multă vreme. în timpul acesta intrară și ieșiră fel de fel de secretare, adjuncți, tehnicieni, delegați, specialiști, chiar și un reporter de la ziarul local care spuse să trăiți, am venit să-mi dați niște oameni buni ca să scriu un reportaj de la dumnevoastră. Prezentîndu-l pe Finți celor care nu-l cunoșteau, directorul avea grijă să spună că domnul profesor este de *talie* mondială, tocmai a fost la o întrunire (sau congres cumva ? a muzeografilor, muzeografi, nu ? în America, iar Europa a bătut-o de-a lungul și de-a latul, nu merg eu în cinci ani cît merge el într-unui). De fiecare dată, Finți, comenta într-un fel care îi făcea pe toți să rîdă, îl priveau cu un aer ciudat, sfios, nedumerit, bănuitor, în același timp admirativ și neîncrezător. Se bău citronadă, cafea și apă minerală. Cînd rămîneau singuri, Finți relua atacul. Adam Adam nu scoase o vorbă...

AȘA CUM singur spusese, Finți cîștigă și *bătălia* pentru apartamentul cu două camere al lui Adam Adam. Fusese în cele din urmă nevoie și de o ultimă aprobare de la un personaj important din Albala. Finți o căpătă în aceeași zi. Stilul lui fusese cu totul altul. Nici un adjectiv. Domnul meu, îi spusese lui Adam Adam, de data asta sobrietate, asprime. Urmărește totul cu atenție. Dacă pînă acum am folosit vorbele, de aici înainte trebuie să găsim *cuvințul* ! Știi cred cum își începe Tacitus ale sale *Annales* : *La început Roma a fost stăpînită de regi*. Austeritatea acelor bărbați ! Să le urmăm pilda !

• La patru după-amiază, Adam Adam obținuse lucrul după care zadarnic alergase singur aproape doi ani. Am întîrziat la masă, spuse Finți, Purcelușa mea o să se supere. încă o citronadă, o merit, orice s-ar spune.

Peste o săptămînă, Finți primi un telefon de la directorul general care favorizase schimbul de locuință. Unde-i omul dumitale, profesore ?

nu dă nici un semn de viață, ar fi trebuit să elibereze garsoniera și să se mute, îl ține încurcat pe băiatul meu. Finți îl caută pe Adam Adam și află că plecase din Albala. Unde? Ai lui nu știau, poate la București. Ihm, făcu Finți, la București. Se poate. Vă mulțumesc, nu vă supărați.

Trecură șapte ani. Tot într-o dimineață de vară, Finți și Adam Adam * se întâlniră la Albala. își strînseră mâinile ca și cum numai cu o zi înainte s-ar fi despărțit. Să intrăm în cofetăria asta, spuse Finți. Nimeni nu •* le strigă bună ziua, bine ați venit. Alte fete în halate albastre umblau*** printre mese. Nimeni nu-i cunoștea. De câțiva ani Finți lucra în capitală, fusese promovat, cum se spune, într-un post superior. Adam Adam publicase câteva cărți, era un autor în care critica își punea mari nădejdi, foarte puțin cunoscut de public însă. Poate că auziseră unul de altul în cei șapte ani, dar nu se întâlniseră niciodată.

Mai faceți arheologie, domnule Finți ?, întrebă Adam Adam. f

Nu, spuse Finți. Dar dumneavoastră mai faceți literatură ? °j

Am scos niște cărți, spuse Adam Adam. \

Orașul nostru s-a schimbat mult, spuse Finți.

Da, spuse Adam Adam. Domnule Finți, am scris între altele și o carte despre Adamii mei, așa cum cred eu că-i cunosc. Vorbesc acolo și despre profesorul Finți...

Profesorul Finți ? ! făcu Finți. Ciudat, numele mi se pare cunoscut. Și ați reușit să spuneți ceva despre el ?

Foarte puțin, spuse Adam Adam. Abia scriind îmi dădeam seama că nu-l cunosc de loc. îmi scăpa, dar nu puteam renunța la el. Cartea; nu a apărut încă. Cei care cunosc textul sînt de părere că Finți este prea pitoresc. Cred că se înșeală, tot așa cum m-am înșelat și eu.

Pitoresc ! spuse Finți. E bine, asta place !

Este o carte despre țărani, spuse Adam Adam. O ficțiune, firește. Noi, Adamii, sîntem țărani. Cu toții trăim sub umbra bătrînului Toma. Este ultimul nostru bătrîn. Ce caută Finți în povestea asta ? După părerea mea tatăl lui, distinsul colonel Finți, a fost un țaran, chiar dacă fiul nu a știut-o niciodată. Dar fiul nu este de loc țaran. Nu este, și aici teoria mea șchioapătă ca orice teorie care se respectă ! Dar e vorba despre altceva. Și Finții și Adamii vin dintr-o lume care se stinge. în spatele lor este un zid. Ei nu pot privi decît înainte. Nu se ascund, nu sînt răi, nu sînt dușmănoși. Ei nu sînt melancolici și nu se lasă tulburați de nostalgie. Melancolie, nostalgie, frumoase cuvinte apuse. Ei se adaptează. Adaptarea înseamnă schimbare ? Oricît de repede ar veni viitorul peste ei, ideea lor de timp este încă asiatică. Așa că schimbarea nu-i sperie. Asta te poate face să crezi că sau nu-și dau seama de duritatea cu care se schimbă viața lor, sau că sînt atît de siguri de puterea și răbdarea lor încît nu se lasă copleșiți de schimbarea asta, o supun și merg în sensul istoriei ? Nu știu, asta se va vedea. Editorul nu este încă întrutotul de părerea mea : și Adam și Finți călătoresc sub umbra bătrînului Toma.

Dacă nu ai nimic împotriva, eu am să mai iau una de asta cu frișca, spuse Finți, la București nu le fac atît de bine.

Am cîștigat, spuse Adam Adam. Nu mă omor după dulciuri, dar acum mai iau și eu una de asta cu frișca. Profesorul Finți nu l-a cunoscut pe bătrînul Toma, dar dumneavoastră ați vorbit ca moșneagul acela. Chiar gura lui de aur !

Domnișoară, spuse Finți, încă două prăjituri cu frișca, te rog, cum

^ s^Diplomat, spuse fata fără să-l privească, zîmbind cuiva din fundul sălii. Era foarte tînă, pielea obrazului era curată, ochii limpezi.

Diplomat ! spuse Finți, foarte bine, foarte potrivit, adu te rog trei. Diplomat ! Dacă domnul îngăduie am să mănînc eu două.

Si încă ceva, spuse Adam Adam. Toată povestea asta începe și nu s-ar 'fi scris fără ziua cînd l-am văzut prima oară pe Finți la Albala. Eram încă un adolescent, simțeam lumea ca o amibă, prin impulsuri oarbe, înaintam și ocoleam. Mi s-a părut un caraghios cu hainele lui, una peste alta. Încheiate pe burtă. Acum știu că de fapt mi-a fost frică de el. Frică ? De ce ?

în stradă, se despărțiră. Domnule Adam, spuse Finți, cred că sîntem într-adevăr prieteni. în lumina zilei o frunză întunecată se mișca fără încetare.

GEORGE BALAIȚA

DIN NOU DESPRE TITU MAIORESCU (I) ¹

Multe neadevăruri, s-au năpustit asupra lui Titu Maiorescu atât în timpul vieții, cât și după moartea sa. În cele din urmă poziția lui în literatura și cultura noastră se limpezise și se consolidase, pentru ea în epoca mai nouă iarăși să fie supus unor înverșunate atacuri, fiind prezentat ca un element absolut negativ în istoria spirituală a poporului nostru. Acum 13 ani, într-un articol de mari proporții publicat în *Viața Românească* din luna mai 1963, sub titlul *Însemnări despre Titu Maiorescu*, am arătat nedreptatea unor asemenea poziții față de criticul Junimii, în ultimul deceniu s-a pășit pe drumul reconsiderării. Dar sa ajuns la excese în sens contrar : de unde înainte fusese hulit, acum a început un proces apologetic cu totul exagerat, însă prin nimic justificat, călcându-se din nou adevărul în picioare, nesocotindu-se datele precise ale documentelor, lăsându-se frâu liber fanteziei. Nu ne-a fost dat oare să avem o prezentare a lui Titu Maiorescu în postura de adevărat demiurg, care, pe de o parte, era plin de anxietăți cutremurătoare, pe de altă parte voia, nici mai mult nici mai puțin, să distrugă întreaga cultură română ca s-o clădească *el* din nou ? Și de astă dată am luat atitudine și am arătat, cu o documentație amănunțită, netemeinicia acestei viziuni.¹ Dar linia acestei noi forme de încălcare a adevărului, de apologie exagerată, de nerespectare a documentelor și superficiala, ba falsă lor interpretare continuă. Nu putem să nu luăm atitudine în continuare. În această direcție ne vom ocupa îndeaproape de două lucrări : Domnica Filimon, *Tînărul Maiorescu*, Ed. Albatros, 1974 și Simion Ghiță, *Titu Maiorescu*, Editura Științifică, 1974. Aceste lucrări sînt un prilej de discuție privind o serie întreagă de probleme în legătură cu mentorul Junimii. Nu putem să nu ne exprimăm părerea că în general, în orice domeniu, în privința multor probleme se pot ivi păreri și interpretări divergente, chiar opuse, care însă toate își pot avea valoarea lor în funcție de seriozitatea argumentării și a dovezilor aduse. Nu poate fi însă discuție atunci cînd documentele vorbesc precis indicînd cu claritate starea de fapt și logica argumentării ce se impune. Putînd în discuție cele două lucrări, ne folosim de prilej ca să aducem date,

¹ Vezi articolul „Contra-dicția lui Maiorescu”, revista *Familia*, nr. 3 și 4, 1973.

documente și interpretări noi cu privire la gândirea și activitatea lui Titu Maiorescu, și să respingem aserțiunile neîntemeiate.

Începem cu Doirmiea Filimon. Nu putem să nu recunoaștem întrînsa o cercetătoare cu merite deosebite în ce privește reeditarea operelor și explorarea manuscriselor lui Maiorescu. Noi înșine am profitat substanțial de pe urma străduințelor sale pline de râvnă, lucru pentru oare îi păstrăm toată recunoștința. Totuși, pentru a împiedica răspândirea unor informații inexacte, atît în ce-l privește direct pe Maiorescu, cît și cultura germană în general, cultură care a avut o influență atît de hotărîitoare asupra criticului Junimii, nu putem să nu arătăm o serie de greșeli fundamentale și profund regretabile din lucrarea sa.

Din întreaga desfășurare a cărții rezultă că autoarea vrea să reconstituie formația spirituală a tînărului Maiorescu. Evident, izvorul fundamental al informațiilor în această privință este, înainte de toate, jurnalul său. Dar cum de a început Maiorescu să-și scrie un jurnal? La pagina 23 a cărții sale Domnica Filimon ne spune: „nîmic mai plausibil (...) ca în urma unui contact cu jurnalul goethean să-i adopte stilul formal pornind chiar de la titlul — *Ephemerides* la Goethe, *Ephemeris* la Maiorescu”. Drept referință autoarea trimite la *Goethe-Bibliographie* de Hans Pyritz, apărută în 1955, în care este trecut titlul *Ephemerides*, nîmic mai mult. Dând numai acest singur cuvînt drept indicație și trimițînd numai la bibliografia amintită, apărută în 1955, este clar că autoarea n-a văzut jurnalul lui Goethe, altfel ar fi făcut trimitere la acesta. Trebuie precizat: cînd Maiorescu își începe însemnările — noiembrie 1855 — *jurnalul lui Goethe nu apăruse încă*. Primul fragment din jurnalul său, cuprinzînd anii 1776—1782, a apărut abia în 1875, adică 20 de ani mai tîrziu, publicat de Robert Keil. Nu poate să nu stîrnească mirare că autoarea, plecînd de la simpla asemănare a unui cuvînt, fără să consulte jurnalul lui Goethe, afirmă hotărît, fără nici o documentație, dependența lui Maiorescu de Goethe pînă și în ce privește „stilul formal”! Oricine consultă jurnalul lui Goethe poate constata, că *el nu poartă drept titlu „Ephemerides”*. Acest termen, după cum am arătat altădată³, denumește la Goethe niște însemnări *jără caracter de jurnal* și cu totul independente în jurnalul propriu-zis, făcute cu cinci ani înainte de începerea adevăratului său jurnal. Am arătat că termenul „Ephemerides” avea o mare răspîndire și că deci nu era nevoie ca Maiorescu să-l fi luat de la Goethe.

Nu putem să nu arătăm, în aceeași ordine de idei, că autoarea citează din mediul literar german pe Heinrich von Kleist, Friedrich Hebbel, Gottfried Keller, August von Platen și Franz Grillparzer drept autori de jurnale, numindu-i însă pe toți în mod ou totul inexact „prozatori”, și spunînd că Maiorescu a avut „la îndemînă *experiența de circulație europeană la acea dată*” (s.n.) a acestora. Din păcate, jurnalele lor s-au publicat *postum*, cu mult mai tîrziu, după cum urmează: Friedrich Hebbel 1885; Gottfried Keller 1893; August von Platen 1896;

rescu | v z i v ^ " ^ m a n e r e t > n * - 11, 1974, articolul *Preludiu la jurnalul lui Titu Maio-*

. • Kleist, Hebbel și Grillparzer au fost înainte de toate dramaturgi, iar Platen, înainte • Sf. ³ de. Poet liric. Nu prin latura de „proză” ocupă ei un loc de seamă în istoria literaturii germane. Singurul cu adevărat prozator a fost Keller.

Franz Gillparzer 1903. Cu Heinrich von Kleist însă situația este și mai gravă, fiindcă de la el *nici nu s-a păstrat vreun jurnal*. Se știe doar că, înainte de a se sinucide, scriitorul și-a nimicit toate hârtiile. Rezultă deci clar că „la acea dată” (anul 1855) jurnalele amintite nu puteau avea „circulație europeană”, așa încât tânărul Maiorescu nu le-a putut cunoaște. Și apoi cum putea fi doldora de jurnale la vârsta de 15 ani și jumătate?! În orice caz apare clar că, în ce privește începerea jurnalului, punerea în dependență a lui Maiorescu nu numai de Goethe, ci și de „prozatorii” citați, este cu desăvârșire neîntemeiată. De ce nu admite Damnica Filimon, care în general își supraslăvește eroul, că el și-a început jurnalul, ca atâția adolescenți — mai ales pe vremea aceea **S** — din imbold propriu, așa cum rezultă din propria sa mărturisire? » (Am arătat acest lucru în articolul citat.) E demn de remarcat că dacă » nu de mult Maiorescu ne-a fost prezentat ca un adevărat demiurg, \ acum același Maiorescu are puterea miraculoasă de a fi citit cărți care ț au apărut cu 20, 30, 40, 50 și 60 de ani mai târziu. Ba a citit și cărți , care n-au apărut niciodată ! I

Dar greșelile autoarei noastre se țin lanț. Este pur și simplu uimitor felul cum e prezentată atmosfera spirituală în care se afla tânărul Titu Maiorescu la Viena. Iată ce le este dat tinerilor noștri studioși să î învețe : „Anii formației sale spirituale se desfășoară în cea mai strălucitoare fază a culturii germane, când autenticele valori își impuneau perenitatea, venite deopotrivă dinspre clasicismul și romantismul spectaculos conjugate pentru moment în acel unic fenomen artistic al *Sturm und Drang-uhxi*” (p. 19). Ne pare rău că trebuie să precizăm : „Cea mai strălucitoare fază a culturii germane” (care a fost, fără îndoială, cea a perioadei Goethe, Schiller, Herder, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Jean Paul, Kleist, Holderlin, Novalis etc.) trecuse de mult, cu mai mult de patru decenii. Dar îndeosebi trebuie remarcat că „acel unic fenomen artistic al *Sturm und Drang-ului*” avusese loc cu *aproape un secol înainte*, între anii 1767—1785, în măsura în care se poate vorbi despre o delimitare exactă, marcând tinerețea lui Goethe, Schiller, Herder, Klinger, Lenz etc. Cine face raportări la literatura germană, trebuie să știe lucrul din cele mai elementare că *Sturm und Drang* a fost primul mare eveniment al literaturii germane, o adevărată explozie a genialității — fapt pentru care este supranumit „die *Geniezeit*” — din care apoi s-a dezvoltat faza clasicismului, care a durat aproximativ până în 1805, după care a urmat romantismul, cu rădăcini evidente în clasicism, din care motiv, ca durată, de obicei este plasat între 1798—1830, subînțelegându-se că nu poate fi vorba de linii de demarcație rigide. Cum se poate atunci afirma că în anii de formație spirituală a lui Maiorescu, adică pe la 1855—1860, valorile clasicismului și romantismului erau „conjugate” — și încă „spectaculos” ! •— în *Sturm und Drang* ? De ce n-a consultat Damnica Filimon măcar *Micul dicționar enciclopedic*, din care ar fi aflat că este vorba de un curent din sec. XVIII ? Drept urmare, cade de la sine afirmația absurdă că tânărul Maiorescu, „de o sensibilitate exacerbată” (!), trăia la Viena „într-un climat în care mitul Wertherului goethean iradia încă puterea-i malefică” (p. 23). Chiar când, cu aproape un secol înainte, adică în timpul propriu-zis al *Sturm und Drang-ului*, în Germania într-adevăr „iradia”

wertherismul (dar nici pe departe așa de exagerat cum sugerează Domnica Filimon), la Viena iradia spiritualitatea surzătoare a lui Mozart ! (Ce splendid a vorbit odată Nicolae Iorga despre „filozofia zîmbitoare” a Vienei !) Iar în vremea cînd Maiorescu studia la Viena, era în plină floare așa zisul „Wienertum”, voioșia vieneză, a cărei cea mai autentică expresie a fost Johann Strauss cu nemuritoarele sale valsuri. Nimic „malefic” nu era în Viena „Dunării albastre” ! Dar culmea este că, după autoarea noastră, *în același timp* în care pretinde că wertherismul își iradia „puterea-i malefică”, „în văzduh pluteau acorduri beethoveniene, iar marele Schiller își clama bucuria...” ! (p. 33). Mai înțelege cine poate ! (Menționăm în treacăt că premiera Simfoniei a IX-a a avut loc la 7 mai 1824 !)

Cu o astfel de cunoaștere a literaturii și culturii germane procedează Domnica Filimon la studiul formației spirituale a tînărului Maiorescu, formație petrecută în mediu german. Nu poate să nu izbească faptul că în timp ce, de exemplu, la pagina 124 citează amănunțit zestre de mobilă pe care o aduce logodnica tînărului în România, nu găsește de cuviință să intre cu nici un cuvînt în exegeza gînditorilor despre care Maiorescu însuși vorbește cu entuziasm și care în mod vădit l-au influențat. N-a interesat-o de ce anume exclamă tînărul la un moment dat atît de semnificativ : „filosofia e o știință *divină*” (9 dec. 1857) și de ce își fixează o normă de viață spunînd despre logică : „ea mi-a insuflat întîi într-adevăr iubirea pentru o direcție de gîndire de care *niciodată* nu mă voi despărți” (31 dec. 1857). Cît de înarmată este autoarea noastră în această privință, ne-o dovedește felul cum vorbește despre disertația de doctorat, scrisă în limba germană, a lui Maiorescu, al cărei manuscris în sfîrșit s-a găsit, disertație *vă* cărei titlu este *Relația* și este elaborată sub influența hotărîtoare a lui Herbart. Voind să intre în redarea conținutului ei, autoarea noastră afirmă la pagina 154 ; „Prima și cea mai importantă parte a filosofiei este, pentru Maiorescu, *ca și pentru Herbart* (s.n.) psihologia...” Cel ce a citit măcar un rînd din Herbart nu poate afirma că pentru acest gînditor prima parte a filosofiei este psihologia. Lucrul ar fi fundamental greșit. Dar n-o poate afirma nici cel care a citit disertația lui Maiorescu, fiindcă doctorandul, în introducere, consacrată *în întregime* prezentării gîndirii lui Herbart, arată clar că, după acesta, partea primă și fundamentală a filosofiei este *logica*. În capitolul al doilea însă, trecînd la așa-zisa parte „originală” a deducției sale, Maiorescu arată că după părerea sa, deosebită de a lui Herbart, disciplina primă a filosofiei este psihologia. Este oare tot una ? Dar autoarea noastră își continuă firul greșelilor. Va face o incursiune în estetică crezînd că redă ideile lui Maiorescu. În realitate este vorba tot despre introducere, în oare Maiorescu rezumă fidel ideile lui Herbart, ceea ce înseamnă că cele relatate se referă la Herbart și nu la Maiorescu. Cînd doctorandul nostru va trece la așa zisa parte „originală” a „deducției” sale — fapt curios — *nici nu va aborda domeniul esteticii !* Dar îndeosebi trebuie să contestăm afirmația de la p. 154 : „Tînărul Maiorescu își impune teza sa asupra *Relației* printr-o riguroasă demonstrație teoretică — pusă sub semnul dictonului hegelian „was wirklich ist, ist vernünftig” („ceea ce este real este rațional”) sub imperiul căruia va acționa și în *Einiges*

philosophische (sic!)". Am citit cu multă atenție teza lui Maiorescu dar n-am găsit de loc o *riguroasă* demonstrație teoretică și n-am găsit mai ales acel „dicton hegelian”, *care nici măcar aluziv nu este invocat în teză!* Cum putea Maiorescu să-și pună teza sub semnul lui Hegel când în aceeași teză, la p. 98, taxează hegelianismul drept *neștiințific*? Doctorandul spune cu toată claritatea că directiva hegeliană „a pierdut conștiința limitelor cunoașterii omenești, pe care niciodată nici o dialectică n-o poate elimina, ajungând prin aceasta la o *atitudine neștiințifică plină de pretenții*” (s.n.). Cum de n-a observat Domnica Filimon acest pasaj atât de important? Cum de n-a remarcat afirmația de la p. 109; „După cele arătate, pe Hegel nu-l pot concepe decât în sens herbartian”? Cum de a uitat ceea ce i-a scris tânărul Maiorescu tatălui său: „O critică contra lui Spinoza, Fichte și Hegel, scrisă de mine, îmi procură concesiunea de a depune doctoratul...”, — frază citată chiar de d-sa la pagina 148? Adică l-a criticat pe Hegel, decretându-l drept neștiințific, dar și-a pus teza „sub semnul dictonului hegelian”! Nu-i absurd? (E demn de notat că același neadevăr îl exprimă și Marcel Petrișor, într-un articol pe care Domnica Filimon îl citează. Și acolo găsim: „Totul e susținut apoi în lumina dictonului hegelian: „Was wirklich ist, ist vernünftig”.⁴)

Dar dacă Domnica Filimon a observat în teza lui Maiorescu „dictonul” hegelian care acolo nu există, în schimb n-a observat lucruri importante care *există*. N-a observat că la pagina 3 Maiorescu dă un moto din Herbart și la p. 8 un moto din Trendelenburg, ceea ce înseamnă că *aceste* dictoane i-au fost călăuză. N-a observat ce spune Maiorescu la pagina 8: „Pentru expunerea părților filosofiei am ales deducția herbartiană, fiindcă, după convingerea mea, față de toți ceilalți filosofi, Herbart trebuie plasat sus de tot”. Și dacă ar avea cunoștințe măcar minimale de istoria filosofiei, ar fi știut că Herbart și Trendelenburg erau adversari implacabili ai lui Hegel (la care se adaugă Feuerbach și Schopenhauer, spr» care va merge Maiorescu) și că deci era exclus să-și fi pus teza „sub semnul dictonului hegelian”.

Dar autoarea ne mai rezervă surprize. La pagina 155 spune: „(...) Maiorescu își dădea seama de limitele gândirii herbartiene, gîndire mecanicistă, care — *Maiorescu o spune chiar în această teză* (s.n.) — îl duce la imposibilitatea elaborării unei psihologii și în special a descrierii mecanismelor afective și a pasiunilor în special”. E pur și simplu uluitor, fiindcă „chiar în această teză” Maiorescu nu spune nicăieri lucrul acesta. (E iarăși demn de remarcat că la fel se exprimase și Marcel Petrișor în articolul citat de Domnica Filimon: „Ideea de altfel e herbartiană și T. Maiorescu o va depăși dîndu-și seama de limitele ei mai ales atunci cînd spune *în cuprinsul aceleiași teze* (s.n.), că dificultatea scrierii unei psihologii provine din imposibilitatea descrierii mecanismelor afective și a pasiunilor în special*.) Față de aceste afirmații trebuie să arătăm că dimpotrivă, la p. 111 a tezei, Maiorescu spune: „Progresul filosofiei în raport cu Aristotel constă, după cele arătate, numai în psihologie. Și astfel Herbart este cea mai importantă apariție

⁴ Marcel Petrișor, *Doctoratul lui Titu Maiorescu și disertația de la Ciessen*, în *Lucrările*, nr. 10, 4 martie 1972, p. 2.

tărâmul filosofiei de la Aristotel încoace. Ideea sa despre conservare, spre conștiință și pragul ei, teoria asupra întunecării (Verdunkelung) și reproducerea, nașterea sentimentelor (s.n.) („Entstehung der Gefühle”), deducția dorințelor și a voinței, în fine dezvoltarea caracterului — toate acestea sînt trăsături de meșter, care trebuie să-și facă drum în lumea științifică și care, după *profunda mea convingere, au o perspectivă deosebit de viabilă*” (s.n.). Iată cum combate tînărul Maiorescu, în disertația „limitele gîndirii herbartiene”, „în special” ale domeniului afectiv ! De unde scoate Domnica Filimon, împreună cu Marcel Petrișor, afirmația citată, este o enigmă de nedezlegat. Abia peste 12 ani, în însemnarea din 23 octombrie 1870, va spune Maiorescu, ajuns la maturitate : „să fi scris o psihologie aș fi voit mereu. M-a reținut greutatea firească de a explica pasiunile” — însă o spune fără să citeze numele lui Herbart.

Dar nu putem să nu mai cităm încă două cazuri — din multele ! — care Domnica Filimon a văzut în disertație lucruri care acolo nu există. La p. 190 d-sa spune în legătură cu electismul francez : „Nu-i era necunoscut, îl criticase deschis în disertația despre *Relație* din 1959”. De fapt însă niciunde în disertație nu există această critică și nu există nici în *Einiges Philosophische* ! De asemenea, la p. 197, Domnica Filimon spune : „Cîndva îl văzuse pe Herbart alături de Regal, stabilind între ei un raport istoric similar celui dintre Parmenide (...) și Heraclit”. În realitate, Maiorescu, la p. 118 a disertației, citează o frază din *Geschichte der Philosophie* a lui Albert Schwegler : „Hegel și Herbart se raportează între ei ca Heraclit și Parmenide”, afirmație pe care o combate spunînd : „o comparație care șchiopătează cel puțin de un picior în așa fel încît se răstoarnă”. Exact același pasaj îl repetă și în *Einiges Philosophische*, p. 233. Prin urmare doctorandul, nostru susține ceva cu totul contrar celor afirmate de Domnica Filimon. (Lăsăm la o parte faptul că Maiorescu greșește, că Schwegler a văzut foarte bine raportul dintre Hegel și Herbart.)

Toate aceste cazuri — și câte nu s-ar mai putea cita ! — arată clar că Domnica Filimon a văzut în disertația lui Maiorescu lucruri care acolo nu există. Din partea noastră sîntem convinși că n-a citit-o. După toată evidența nu cunoaște limba germană, așa încît a recurs la un ajutor ale cărui redări însă i-au făcut un serviciu deplorabil.

Dar revenind la dictonul hegelian „ceea ce este real este rațional”, este adevărat că Maiorescu îl citează în *Einiges Philosophische in gemeinfasslicher Form*, însă aceasta nu înseamnă nicidecum că în această lucrare Maiorescu „acționează” sub semnul hegelianismului. Dacă Domnica Filimon ar fi deschis *Principiile filosofiei dreptului* a lui Hegel (lucrarea tradusă în românește), la care Maiorescu trimite — și un cercetător conștiincios este obligat să facă astfel de confruntări — ar fi putut constata că tînărul Maiorescu l-a ciuntit pe Hegel, că adevăratul dicton sună : „Ceea ce este rațional, este real; și ceea ce este real, este rațional”, adică baza de la care pleacă Hegel este rațiunea și nu realitatea. Ar mai fi putut constata că numai cîteva rînduri mai jos Hegel spune: „nimic nu este real decît ideea” (s.n.), ceea ce înseamnă că dacă autoarea ar cunoaște cît puțin pe Hegel și pe Herbart, cu ale căror nume operează din plin, și-ar fi dat seama că tînărul Maio-

rescu nu l-a înțeles pe Hegel, că prin ciuntirea citatului l-a denaturat de fapt l-a herbartianizat. Și-ar fi dat seama că Hegel prin adevărata realitate înțelege ideea absolută și nu realitatea empirică, așa cum „înțelege tînărul Maiorescu. Adăogăm apoi că Maiorescu, în *Einiges PhiloJ sophische...*, mai are două trimeri la Hegel, însă într-una îl refuzi, (p. 228), iar în alta îl citează — însă iarăși neînțelegîndu-l — ca să confirme o idee a herbartianului M. W. Drobig și a lui Herbart însuși " ceea ce, în cele din urmă, dovedește herbartianism și nu hegelianism"! •

Domnica Filimon, la p. 171, citează o însemnare a lui Maiorescu: „Am înghițit cu o plăcere furioasă broșura lui L. Feuerbach : Grundsätze der Philosophie der Zukunft. Parc-ar fi vrut să-mi scrie confesiunea mea proprie, așa ne nimerim". (Notăm că acest studiu Maiorescu îl citează și în disertația sa.) Părți esențiale din această lucrare a lui i Feuerbach sînt traduse în românește, oare de ce n-a avut Domnica Filimon curiozitatea să le consulte? S-ar fi putut convinge că este vorba de o filipică vehementă *impotriva* lui Hegel și ar fi putut deduce că „plăcerea furioasă" a tînărului se datora faptului că îl întărea în' antihegelianismul său trezit și alimentat de Herbart, ceea ce îl făcuse * ca în disertație să afirme că hegelianismul este *neștiințific*. Domnica Filimon mai amintește și alte lucrări ale lui Feuerbach indicate de i Maiorescu, dar n-a avut curiozitatea să răsfoiască măcar pe acest gîm' ditor. Și doar avem traduceri importante din opera lui, îndeosebi două studii care ne interesează aici : *Contribuție la critica filosofiei lui j Hegel și Raportul cu Hegel*.⁶ În acesta din urmă ar fi găsit afirmația V hotărîtoare : „Instinctul m-a dus la Hegel, instinctul m-a liberat de el", (ceea ce înseamnă că exprimarea ditirambică a tînărului Maiorescu la adresa lui Feuerbach este de fapt mărturia unui antihegelianism tot așa • de „furios". S-ar fi putut convinge cît de neîntemeiate sînt enunțurile f sale repetate — constînd însă din simple afirmații, fără nici o exegeză • — cu privire la pretinsa influență a lui Hegel asupra lui Maiorescu.⁷ În general Domnica Filimon nu cercetează izvoarele indicate . cu toată precizia de Maiorescu însuși, nu are curiozitatea să vadă ce anume l-a interesat pe tînărul nostru, se mulțumește numai cu titluri și, din păcate, cu presupuneri superficiale.

Ne oprim aici cu latura filosofică abordată de Domnica Filimon, ' dar s-ar putea cita încă multe exemple negative foarte concludente. l Ou mult regret trebuie să constatăm că d-sa operează cu dezinvolură , în cîmpul filosofiei, dar că în acest domeniu dă dovadă de un diletantism pur și simplu dezarmant.

Nu putem să nu arătăm completa netemeinicie a felului cum pre- * zintă autoarea noastră profilul spiritual al tînărului Maiorescu. Vădit influențată de Niocolae Manolescu, nu încetează să ni-l înfățișeze ca pe un existențialist tragic, plin de anxietăți : „în momentul gravelor soli- * citări, al anxietăților, al dezechilibrului care amenința să-l acapareze"; ,

⁶ În legătură cu toate acestea trimitem la articolul nostru *Preludiu la Jurnalul I & Titu Maiorescu (IV)*, *Viata Românească*, nr. 8, 1975, p. 22—27, unde analizăm amănunțit toate problemele atinse.

⁷ Aceste studii, împreună cu selecția din *Principiile filosofiei viitorului*, au apărut în volumul *Feuerbach*, Ed. de stat pt. Ut. științifică, 1954.

⁸ Pentru cunoașterea și documentarea temeinică a faptului că Maiorescu nu eșe j hegelian trimitem la articolul nostru *Preludiu la Jurnalul lui Titu Maiorescu (M)*, *Românească*, nr. 7, 1975, p. 26—28.

resorturile absconse ale unei firi sensibile pînă la maladiiv" ; „sensibilitate exacerbată" ; „conștiința mărginirii condiției umane, a gândirii umane, li duseră în pragul abisului" ; „conștient de haosul lăuntric, care amenința să-l domine" ; „întors din tenebrosul land al *Sturm und Drang*" și multe altele. Efortul luminos al lui Maiorescu de a-și forma personalitatea devine, la Domnica Filimon, „tragica voință de personalitate" ; tînărul „își pregătea destinul", își „lua în stăpînire destinul" ș.a.m.d. Este adevărat că în jurnalul lui Maiorescu există însemnări din care rezultă stări de apăsare, de conflicte sufletești, de îndoieli religioase, de disperare, pînă și gândul sinuciderii, însă acestea nu sînt nici pe departe dominante în măsura de a se putea deduce tenebrozitatea, anxietatea, absconsul drept caracteristică precumpănitoare. Nu trebuie să uităm că este vorba de însemnările unui *adolescent* și că adolescența se caracterizează prin *expansivitate*, oare în general tinde spre *exagerări*. Studii serioase de psihologia adolescenței consemnează, din jurnalele adolescenților, coincidențe surprinzătoare, pînă la similitudini textuale, cu însemnările adolescentului Maiorescu.* Faptul de a fi neînțeles, de a fi singur și părăsit', dorul după prietenie și iubire, îndoieli religioase revin aproape stereotip, „exact" ca la Maiorescu. Nu lipsesc nici gînduri de sinucidere. Stări sufletești apăsătoare, cu nuanțe de pesimism, sînt caracteristici frecvente ale adolescenței în general și așa le găsim și la Maiorescu. Însă nu trebuie să uităm că, după cum arată atâtea cercetări, tocmai în direcția aceasta adolescentul tinde spre exagerări și că nu o dată ele sînt simple poze. Adolescentul se complace în „gravitate". Așa încît de aici și pînă la a susține că „Titu Maiorescu se lasă adesea pradă ideii existenței tragice, purtat de valul disperării, gata să-l rostogolească în abis", cum se exprimă Domnica Filimon (p. 23), este o distanță. Autoarea noastră nu întîrzie să indice și „modelul tragic" : sinuciderea tînărului student Moroianu, notat de Maiorescu Maronianu. Dar iată ce și cum vorbește Maiorescu în însemnarea respectivă (24 noiembrie 1855) : „La 24, ne aduse d. Maior vestea că la 23, către orele 4 după prînz — s-a spînzurat studentul în drept (în ultimul an) Maronianu. Motivul : necunoscut". Atît. Absolut nici un alt comentariu, nici o indicație eu privire la reacția lui Maiorescu, „de o sensibilitate exacerbată", cum îi place autoarei noastre să se exprime. Așadar tînărul, care cîntînd un cîntec popular la flaut sau văzînd un incendiu sau asistînd la un serviciu religios în templul ebraic — ca și în multe alte cazuri consemnate — este emoționat pînă la lacrimi, nu manifestă în schimb, nici cea mai mică emoție, la vestea morții studentului, ci consemnează faptul pe scurt și rigid. Mai mult chiar. În toată acea perioadă — e vorba de începutul jurnalului — Maiorescu ~nu notează nimic de nuanță sumbră și apăsătoare. Să nu însemne oare aceasta că întîmplarea respectivă n-a fost de loc pentru el un „model tragic" ? (De fapt, Maiorescu nici nu-i notase exact numele. Dintr-o însemnare ulterioară rezultă că se numea Moroianu). Este o interpretare

* S-ar putea cita multe lucrări în privința aceasta. Noi amintim : Eduard Spranger, *Logie des Jugendalters* ; Charlotte Buhler, *Das Seelenleben des Jugendlichen* ; Stanley I. *Adolescence*.

prin nimic justificată — ca de atâtea ori — pentru a-l presa pe tânărul Maiorescu în formule existențialiste vulgare. În același sens cităm; „Neliniștea născută de nesiguranța a ceea ce va urma, (...) senzația deî amputare sufletească lăsată de abdicarea de la Poezie sînt tot atîtea plauzibile motive de apăsare" (p. 126). Dar iată ce spune în legătură, cu „abdicarea de la Poezie" Maiorescu însuși: „De cînd am ajuns să. fiu pregătit în mod serios din punct de vedere științific, nu-mi mai reușește nici o rimă ; pe de o parte, *sînt bucuros că a încetat aceasta • ocupație neserioasă* (s.n.) ; pe de altă parte, poate și din cauza asta devin din zi în zi mai rece (...)" (31 dec. 1857). Ce să mai spui ? „Am-putare" sufletească ?, apăsare din cauza „abdicării de la Poezie" ? I. • întreaga carte se găsesc cu duimul astfel de rătălmăciri. Tipic este faptul că despre corespondența tînarului nostru cu Olga Coronini, cuprinsă în *Fragment din tinerețea mea*, corespondență rece, rigidă, în care: Maiorescu dă niște lecții elementare de filosofie simpatiei sale, pe bază herbartiană (este prima schiță a ceea ce vom găsi în *Relația și-î. Einiges Philosophische...*), ni se spune (p. 111) : „Astfel se țese acest * crîmpei de juvenil jurnal *wertherian*" (s.n.). Werther și filozofarea teoretică ! Tare ne temem că autoarea noastră n-a avut în mîna celebra carte a lui Goethe !

Un lucru nu poate să nu izbească în întreaga lucrare a autoarei noastre. Pe de o parte înalță ditirambi eroului văzut ca mare personalitate în devenire, cu mari calități personale, care „își ia în stăpî-nire destinul", pe de altă parte, însă, îl pune neconținut în dependență i de diferite influențe. Desigur, pînă și cea mai genială personalitate este | supusă multor influențe, însă acestea trebuie arătate acolo unde sînt, ' nu și unde nu sînt. Am văzut că autoarea pune în dependență de lec-tura unor cărți care nici nu apăruseră încă, ba una n-a apărut nicio- • dată, pînă și începerea jurnalului său. Tot așa, după autoarea noastră, Maiorescu își începuse jurnalul și „în umbra îndemnurilor lui Schopen- i hauer" (p. 22), deși adolescentul nu citise încă nimic din acest gînditor. Preocupările sale filosofice vor începe abia doi ani mai tîrziu, și anume cu Herbart, iar de Schopenhauer se va apropia abia cu vreo cinci ani mai tîrziu, la Berlin, la îndemnul profesorului Werder. E o enigmă de unde scoate Domnica Filimon aceste apropieri. Am văzut că pentru „valul disperării" sale Maiorescu avea și „modelul tragic" : o sinuci- dere, despre care însă nu avem nici o urmă că l-ar fi mișcat deosebit Mai arătăm că în legătură cu diferite atitudini și reacții ale tînarului Maiorescu, în repetate rînduri se afirmă : „ca și Kleist". Însă, după cum n-a putut citi jurnalul acestuia, care n-a apărut niciodată, tot așa trebuie să afirmăm că niciunde în scrisul lui Maiorescu, nici în jurnal, nici în alte scrieri, mai ales în epoca ce interesează aici, numele lui Kleist nu apare, așa încît comparația n-are nici un temei. Tot așa, vorbind în treacăt despre prietenia cu doi colegi fără nici o însemnătate — Capellmann și Kutschera' — autoarea ține să adaoge : „Marile * modele prind din nou viață : Heinrich von Kleist-Ludwig Brookes, , Ludwig Tieck-Wilhelm Wackenroder" (p. 33). Nici mai mult, nici mai , puțin ! — dar iarăși fără ca vreodată Maiorescu să amintească aceste nume în scrisul său. În definitiv cu același drept putea să enumere prie-tenia Achile-Patrocle, Oreste-Pilade, Hamlet-Horatio și cîte și mai cîte! »

par tînărul Maiorescu, cel cu „tragica voință de personalitate”, care își lua în stăpînire destinul”, nu prea avea voie să aibă o reacție negativă *proprie* față de Goethe, inspiratorul trebuie să fi fost Jean Paul, cel care îl umpluse de entuziasm, același Jean Paul care „declarase război deschis” lui Goethe și Schiller, „ceea ce poate constitui și o explicație a adversității inițiale a lui Maiorescu împotriva titanului de la Weimar” (p. 17). Dar iată „adversitatea inițială” a tînărului nostru față de Goethe : „O biografie a lui Goethe ce o cetiiu îmi făcu o impresiune foarte neplăcută ; om curios a fost Goethe, cît a trăit”, apoi, pe baza relatărilor din acea biografie, îi enumără o serie de slăbiciuni ca om pe care le detestă (însemnarea din 25 ianuarie 1857). Pentru impresia produsă era oare nevoie de influența lui Jean Paul? Tînărul atît de dotat nu putea să aibă o reacție *proprie* față de cele citite în acea biografie, așa cum o spune el însuși ? Să mai adăugăm că *pe Jean Paul încă nu-l citise*, prima dată îl menționează într-o scrisoare către sora sa Emilia din 16 iunie 1857, iar în jurnal îl menționează întîia oară la 13 septembrie 1858. Și apoi Jean Paul, în „războiul deschis” împotriva lui Goethe, nu se referea la însușirile *personale* ale lui Goethe, el combatea *clasicismul* acestuia împreună cu al lui Schiller, clasicismul ca stil de poezie. E oare tot una ?

Din multele inexactități, care abundă în cartea care ne preocupă, nu putem să nu amintim cîteva cu totul izbitoare. La p. 96 se afirmă că directorul Academiei Tereziane, Dr. Heinrich Demel, deși matematician, „ținea prelegeri de logică, psihologie și morală”. Dar din două certificate reproduse de Maiorescu în jurnalul său (4 aug. 1857 și 13 febr. 1858) rezultă cît se poate de clar că directorul Demel nu preda nici disciplinele filosofice menționate, nici matematica, ci *fizica* ! Cum poate uita Domnica Filimon că filozofia o preda admirabilul Dr. H. Suttner, „unul din cei mai iubiți profesori ai mei”, cum se exprimă adolescentul, cel care va avea o influență decisivă asupra tînărului Maiorescu ? Cum adică, Terezianul cel vestit, prima școală din imperiul austriac, nu putea găsi un profesor de specialitate pentru filosofie, trebuia să recurgă la un pretins matematician ? Ce absurditate !

În altă ordine de idei, sărind peste un deceniu, Domnica Filimon ține să reproducă, la p. 76, splendida sinteză a ideilor lui Maiorescu, făcută de Eminescu, sinteză care începe așa : „Principiul fundamental al tuturor lucrărilor d-ului Maiorescu este, după cîte știm noi, naționalitatea în marginile adevărului”. Numai că acea sinteză n-a apărut în *Românul* din 15 august 1871, după cum afirmă autoarea noastră. În acest ziar, la acea dată, a apărut o scrisoare a comitetului de organizare a serbărilor de la Putna, semnată de Eminescu și Pamfil Dan, scrisoare adresată lui Dumitru Brătianu, mulțumindu-i pentru încurajarea dată în vederea serbărilor. Acea sinteză este cuprinsă în articolul, rămas manuscris (de fapt un referat în sînul „României June”), *Naționali și Cosmopoliții* (și nu *Naționali și Cosmopoliți*, cum spune repetat Domnica Filimon), publicat mai întîi de I. E. Torouțiu.^o

Ce dovedesc toate acestea ? Din păcate multă superficialitate.

•I E. Torouliu, *Studii și documente literare*, voi. IV, p. 85.

De e ^X *rîschê Rückblicke*, se susține *T J t i & V T i i s e r T ar Sa n o a s t r â* - l
 cialitate" (p. 154). Da/calToluT „u ^ n o ^ l o ! ? ^ ^ de ^
 de o retrospectivă foarte sumară k^{o en ? ta de loc} *așa ceva*, este vorba
 însuși citează numele ³ auto JS ^ S y i ^ B T r
 dermann și A. Schwegler Multe ^ stt S J o ' ^{T r e n t o w s k i - K. B i .}
 ce face Maiorescu nu ^ te fi decît uperlatfv ^{î * ^ P U T e a d i a t * * .}
 apoi la alăturări care nu nor <S „, ^{S U ? e r i a t i v j} Autoarea noastră reour^{ffe} '
 bind despre încercările tînărului M ^{r n e a s c ^ m i T M r e}. Intre altele, v^{o ?}
 și Poezii, domenii în care a eșuat ^{^ o Z L T n u " * r ^ ^}
 urma-urmei cu piese de wTM, • • ' ^{S e s f i e ? t e s â n o t e} ze' La -
 Nici mai mult, nfcizai^{p u ț S l "} și P O E Z I I I n C 6 p U S e * G o e « « (P- 84) '

LIVIU RUSU :

Scrisorile citate in acest arti^T „ *
 TOS de Geta ^ » - A » U » ^ ^ S ^ <-e în i i m . . -
 » numerele ig

UN SCRITOR UITAT

Despre cele două romane ale lui Ioan Timus, *Transiberiana* și *Ogio-San (Domnișoarele)*, apărute în deceniul al IV-lea, din perioada interbelică, nu au scris criticii importanți ai vremii (G. Călinescu îl citează, în *Istoria literaturii*, la Bibliografie, cu *Basme japoneze*). E adevărat că prima din cele două „cărți de inițiere” intitulate *Japonia* a fost prefațată de Nicolae Iorga (în 1924), cum nu erau literatură nici textul postum despre „Obiceiuri japoneze” publicat în *Tribuna* (nr. 39, 1971), nici „Notele despre poezia japoneză” (*Secolul 20*, nr. 9, 1960). Recitind astăzi romanele mai sus pomenite, îți dai seama că s-a făcut o nedreptate ignoratului scriitor.

Ioan Timus s-a născut la Cîmpulung Muscel, în 8 noiembrie 1890, ca fiu al medicului veterinar Vasile Timus (originar din Botoșani — de aceea Iorga îl va numi pe niponologul nostru „moldovean” — ; de altminteri acesta își zidise o fabuloasă genealogie, pretinzînd că se trage nici mai mult nici mai puțin decît din ginerele lui Vasile Lupu, mirele prin violență al domniței Ruxandra, — dar se știe că, onomastic, Timus vine pe făgaș ucrainian de la teoforicul Timotei) și al cîmpulungencei Măria Iozepide, institutoare, ambii stabiliți în capitala țării. După terminarea studiilor secundare la liceul Lazăr, Ioan Timus, al cărui frate, Vasile, va deveni unul dintre criticii dramatici renumiți din coloanele *Rampei*, obține licențele Facultății de Drept și Facultății de Filosofie și Litere din București. Refugiat în timpul primului război mondial, împreună cu familia, în Moldova, de unde va porni marea sa aventură spre Extremul orient (Siberia și Japonia, cu întoarcere prin China, Coreea, India, Egipt), ajunge în cele din urmă avocat și consilier juridic al Primăriei de Negru. O dată reșezat și domolit în cariera-i profesională, Timus se căsătorește în 1933 cu Felicia Basilescu, fiica lui Nicolae L. Basilescu, junimist, colaborator al *Convorbirilor literare*, unde publică între 1892—1904, sonete, o poemă în trei cînturi, o tragedie în daci acte, traduceri din Catullus, Leopardi și Alarcon, articole și recenzii vizînd domenii teoretice variate (decedat prea curînd, Mihail pragomirescu îi va scrie necrologul în aceeași revistă — nr. 1, 1905 —, iar N. Volenti îi va închina o poezie memorială — nr. 3, 1905) ; s-au păstrat și scrisori ale patronului Junimii către dînsul. Ca „băiat de fa-

milie", cu studii serioase, cu interes față de literatură și arte (gust său literar merge, în tinerețe, la Pierre Loti și Anatole France, iar zîndu-se apoi pînă la prozatorii ruși și Francois Mauriac), înclinat spre muzică, dedicîndu-se și pianului, cu predilecție pentru facile impușvizații (va fi, mai tîrziu, prietenul lui Cincinat Paveîescu), citește îtf pasionat cărțile de călătorie, și aici trebuie găsit poate impulsul neorA; nuitei sale aventuri intercontinentale. În toamna anului 1917, la îndenf nului unui amic ce i-o ia înainte, pornește din Odesa, orașul afacer% de război, pentru ca transsiberianul să-l depună după 27 de zile % Vladivostok, unde își întreprinde drumeția cîteva luni, urmate de așezară pentru mai bine de patru ani în Țara Soarelui Răsare. întinsului materii* bibliografic ce i-a servit la reconstituirea niponologică a „cărților fa inițiere", i s-au adăugat, mai cu seamă în ce privește lucrul literat experiența trăită sensibil și inteligent, notele de voiaj și corespondențitrimisă „acasă", familiei. Cine vrea să vadă cum un depozit de cunoștințe intelectuale și umane se transformă în beletristică, poate întreprinde o paralelă edificatoare de lectură între romanele și volumele 4 știință popularizată ale lui Timus. De fapt, *Transiberiana* e o relatastrict subiectivă și sumară a drumului cu trenul de la Odesa la Vladivostok, dar într-o epocă de teribile seisme sociale, față de care totuși autorul nu manifestă curiozitate profundă, obsedat fiind în primul rând de ținta vagabondajului său : scurtele opriri la Odesa, Moscova, Celiabinsk și Irkuțk (în Siberia), locuri de abia trezite sau în așteptarea revoluției totale, Manciuria, ascund în ochiul fugar al turistului — impresionat doar de faptul pur de a trece Volga, Uralii, taigaua, fluvii i lenisei, de a zări îndeaproape lacul Baical și de a lua primul contactuman cu orientul îndepărtat la Karbin (amestec de chinezi, japonezi și ruși), grăbit să nu scape aici și colo vreun spectacol de teatru — totodată grija față de existența materială, căci i s-a subtilizat din haină modesta rezervă economică. Dar chiar și această curgere rapidă ca de rîu de munte peste vastele spații, fără zăbave de adîncime în realitate și conștiință (unde e Siberia lui C. Stere ?, privirea sa atotcuprinzătoare și consumată pe verticala socială și fizică ?), are calitatea vederii directe, calitatea autenticității oricît de superficiale a unei experiențe în stare să ne convingă dincolo de timp, deoarece ocolește situarea scriptici, documentar fastidioasă. Ajuns la Vladivostok, trecute etapele goanei vii, călătorul nostru, simpatic itinerant, se revarsă în propriul său personaj menit a se integra societății precare, de sfîrșit de lume (și geografic și istoric) din orașul de pe țărmul mării Japoniei. Două treimi din care se odihnesc aici, în neodihna celui care își caută în fine solul pentru* rădăcinile unui anotimp. E Vladivostokul așteptînd revoluția care înaintează lent dar sigur, dinspre soare-apune, barată încă de spații necuprinse, de autoritățile albe, de soldații și spionii japonezi, americani, englezi. O scundă și fragilă lume de petrecăreți, de prădalnici, de risipa și mizerie, de traficantși și simțăminte omenești comune sau chiar delicate ; o mică colonie de români, localnici acum ori în tranzit. Narratorul, conturat ca personaj fără importanță în realitatea oarecum stopată,*! durînd foamea și frigul, deprinde să se „descurce", cu miticism cumsecade, profesînd la voia întîmplării „arta muzicii" (executant în localuri interlope, săli de cinema, case particulare), folosind abil și P\$ cunoscînțele-i diletantice de pianist. Farmecul său, ca și tonalitatea >

un- *a*- scriiturii (folosește mereu persoana I și prezentul) provin în acest la voia* întâmplării".

^m *Transiberiana* formează preliminariile necesare autorului, pe cale închea, de a-și substantializa și defini exact personajul-narator, ^d5 ~^s1, a-i poată oferi cadrul desfășurării sale epice, într-un plan social căruia ^otituit. După Rusia crepusculară abia schițată, o Japonie [^] ^oală aptă de a fi trăită și cunoscută de autor tocmai prin pudoarea f^lucidă mai lesne integrabilă mediului extrem exotic, pus sub semnul t 'vit ai mirării continue, nealterată și eficace, adică estetic creatoare : 'o-San E adevărat că de astă dată și timpul îi stă la îndemână ; te patru ani de experiență locală permit și tribulații mai complexe acumulare de sensibilitate gnoseologică. Astfel, mediul acțiunii Strada pururi fascinantă prin insolit, casa mai întâi stânjenitoare prin acuratețea elementelor simple, umaniitatea delicat ceremonioasă), ca și ni tul j_____personajul-narator, s-au densificat. Ideea a rămas aceeași din episodul Vladivostok : cum se poate „descurca” insul fără legături și mijloace, „aventurierul” cunoașterii umane pe tărîmul cu desăvârșire străin lui (aici nu mai apar „compatrioții”, iar societatea se prezintă deosebit de rafinată și în perfect echilibru, doar frecvențele incendii și cutremure, ce nu afectează întregul, răspunzând ca un ecou palid precarității existențiale înconjurătoare din popasul anterior) atât obiectiv cât și subiectiv ? Prin bravarea destinului, prin răsturnarea imposturii și transformarea ei temerară și norocoasă în factor pozitiv. Iată o problemă de pedagogie personală, întretesută cu pedagogia generală a tramei epice ; „băiatul de familie”, cam. ușuratic în demersurile ce-i impun devenirea și formalitatea vieții, dar și deranjat de scrupule, e ahtiat să învețe de la viață pînă la limita în care se învață pe sine spre a învăța pe alții, deschizîndu-și în acest mod calea de a pătrunde întru proprie inițiere noul pe oare vrea să și-l aproprieze ca un capital moral, social, uman și intelectual. O cale empirică și chiar de aceea, în dublul ei sens — către sine și către ceilalți — palpitând de sursele necontenit murmurînd ale viului. „Profesorul de muzică” (desigur, profitând de situația-i privilegiată, ca beneficiar al culturii europene, individual con-substanțiale, față cu o civilizație care se vede, în pofida propriilor ei coordonate originale suficiente sieși dacă s-ar păstra-n izolare, alunecând irezistibil dinspre orient înspre occident), axat între „domnișoarele” unui pension, face cu ajutorul lor troc de sensibilitate. Sentimental și romantic, el nu sentimentalizează și nu romanticizează faptul epic, tocmai din cauza viziunii pedagogice despre lume. Dar, pentru a fi pedagog trebuie să fii și lipsit de senzualitate, ceea ce în cazul său concordă miraculos cu erosul ne-senzual al femeilor nipone. Firește, cercul în care se petrece jocul sentimentalității edificatoare între tânărul profesor și elevele nubile, descătușând alteritatea spiritualităților contrare, ca forme distincte de civilizație, rămâne doar nucleul mai largilor experiențe, pe aria unor cercuri din ce în ce mai Încăpătoare. De fapt, cine învață mai mult, căci formația și năzuințele sale ambiționează la filosofia culturii — nu ca abstractizare ci ca trăire —, este învățătorul. El se cufundă cu bună știință în generalitatea exotică, de la asimilarea metodică a scrierii și vorbirii „celuilalt tărîm”, la moravurile și istoria acestuia. Distinge tradiția de contemporaneitatea contradictorie, atent la climă și monumente, lansîndu-se deopotrivă în sexualitatea liberă și în

contactele stringent instructive. El mănîncă, doarme, iubește și se in.*
 formează : temperamental „artist” setos de cunoaștere dar senzitiv, f.
 mele sînt „descifrate” de dînsul ca enigme psihologice ale locului mi\$;;
 terios căruia îi aparțin, și toate propensiunile-i erotice au aceasta
 trăsătură. Așa se explică paralelismele grăitoare dintre „romanul” Ogzo,
San și „cărțile de inițiere” (învățarea alfabetului și limbii nu este expusa l
 didactic, ci relatată printre altele). Cum însă „cărțile de inițiere”.}
 datează, asemenea oricăror lucrări de atare natură, fiindcă Japonia de»
 la 1920 nu se mai identifică cu Japonia vremurilor noastre, meritul j
 romanului lui Ioan Timus constă în prospețimea pe care și-a păstrat-o.
 Autorul s-a priceput să-și estetizeze cu reală vocație pedagogia din
 care și-a nutrit „visul”, lăsîndu-ne și pe 'noi să i-l visăm astăzi, prin
 acea tehnică de a eterniza clipa, ce ține de sensibilitatea artistică (sînteni *
 pe drumul lui Gulliver și Robinson Crusoe, nu al „romanelor” lui i
 Rousseau și Pestalozzi). Dacă ar fi să-i examinăm mecanismul, am des-
 coperi simpla încastrare a evenimentului concret, „la voia întîmplării”
 (ce dă viață și mai schematici *Transiberiene*), în rigorile aici literar
 implicite ale pedagogiei. Nimeni n-ar fi îndreptățit să considere proza
 romanescă a lui Ioan Timus ca un moment de seamă al literaturii noas-
 tre ; ea rămîne numai pe planul zburdălniciilor inspirate ; dar își are
 locul, în chiar această literatură, în categoria, mai săracă pe meleagurile
 autohtone, a ceea ce Thibaudet numea, pentru epica franceză interbelică,
 „romanul planetar”, între un Panait Istrati și un Mircea Eliade. [

Ioan Timus a murit la 10 iunie 1969, după ce la bătrînețe a pre- *
 dat, sub auspiciile Universității populare, un curs de limbă și literatură 3
 japoneză, a colaborat la publicația *Studia et Acta Orientatia* și a ținut *
 conferințe, cu același succes ca și altă dată (în Japonia despre România, •
 iar acasă despre îndepărtata împărăție), privind problemele nipone. De-a ;
 lungul vieții, a mai întreprins obișnuite călătorii turistice prin Europa, t
 adică pe tărîm natal.

I. NEGOIȚESCU

G r o n i c a l i t e r a r a

CEL MAT RECENT DOHMAS

Anotimpul discret, ultimul volum apărut al lui Ștefan Aug. Doinaș, e totodată, primul — după o bună bucată de vreme — scutit de povara de a fi receptacol pentru poeme regăsite : povară dulce, când, ca în *Alter ego* (1970), „regăsitele” se cheamă *Regele, fiul copacului, Cvinta, Epitaf, Nunta*, altă dată însă, ca în cazul volumelor *Ce mi s-a întâmplat cu două cuvinte* (1972) și *Papirus* (1974), factor de ruptură, fără compensația unor revelații artistice. De altfel, tratamentul aplicat de însuși poetul unora din ciclurile sale de „recuperate”, cu ocazia întocmirii selecției de autor din 1972, vorbește de la sine. Din primele două cicluri ale volumului *Ce mi s-a întâmplat cu două cuvinte* : „Jucătorul de șah (1942—1955)” și „Prețul luminii (1957—1969)” selecția retine abia o pătrime, și desigur că *Papirus*, fructul unei și mai radicale expediții prin sertare (un ciclu se și numește, parcă scuzându-se, „Caiet de exerciții”), ar fi fost tratat cel puțin la fel de reticent. N-aș vrea să se rețină de aici că volumele acestea, atât de încărcate de memorie, sporesc pur mecanic depozitele poetului. Dacă *Ce mi s-a întâmplat cu două cuvinte* pare și chiar este un volum ceva mai palid, *Papirus*, în ciuda zelului recuperator, vine și cu o zestre de creații recente de cel mai acut interes, prin intermediul ciclului celor „Cinci poeme”, în fond, șase, dacă le alăturăm și *Omul cu ochii plesniți*, din altă parte a volumului. Ce numește Doinaș „poem” se poate deduce urmărind mai ales amintita selecție (*Versuri*) din 1972, oare distinge net între „balade”, „parabole lirice” și „poeme”. Sînt încadrate în categoria „poemelor” orchestrații binecunoscute ca *Trei ipostaze ale mării, Vînzarea lui Platon ca sclav la Egina* (cuprinse întâia oară în volumul *Ipostaze*, 1968) sau *Empedocle și Oedip și Sfinxul* (din volumul *Alter ego*), și de bună seamă selecția și-ar fi adăugat cel puțin trei din „poemele” din *Papirus*, dacă acesta ar fi precedat-o : *Hierofantica, Poiana cu sulite, Izvoarele* și, încă o dată, *Omul cu ochii plesniți*. „Poemele” confirmă evoluția lui Ștefan Aug. Doinaș spre regimul „meditației” lirice, după o lungă guvernare a forțelor neliniștii, care, în *Alter ego*, mai dețineau mica poziții însemnate, în vecinătatea, totuși, a noii îndrumări. „Me-}teui” sînt însă, strict vorbind, nu numai „poemele” propriu-zise, ci și toate acele concentrate de reflecție și chiar speculație, care, nemulțumite de a- mai lua realul ca simplu furnizor de semnale magice, ca

locaș în oare s-a instalat obsesia, încărcătura vizionară, înțeleg săj' examineze pe toate fețele, de unde și interesul sporit pentru mijl... cele și procesele poeziei privite ca obiecte, ca un câmp de fapte în care poetul se adâncește, ca o aventură a cunoașterii în care *se prinde* „Gâlceava lucrurilor / cu profeții ce le-au numit — mi-e patria”, p. 1 clamă Doinaș în *Piscul sau Descrierea poeziei*, o „patrie” profesionali s-ar putea spune, alcătuită la rîndu-i din „provincii de necunoscut” care sînt chiar „Lucrurile”, „Marile Lucruri Mărunte”, și-odată • cu de cuvintele, tâlcurile. Imaginea e reluată (ceea ce nu era tocmai indicat) și într-un alt poem : „Un pîlc meșteșugit de semne / mi-e patria tărîm de mijloc”, „patria” fiind aici sinonim mai de-a dreptul cu „îm! părăția Cuvintelor”, — ciclul însuși chemîndu-se „Starea cuvintelor” (în *Papirus*). E de admis în orice caz că, în ©ceasta etapă, poetului *i s-a întîmplat* efectiv ceva *cu cuvintele*, fapt atestat de chiar schimbările mari petrecute în regimul limbii acestei poezii, care devine un dialect, un limbaj „profesional”. îndeletnicirea intensivă cu cuvintele și poemul, meditația încordată pe marginea lor a dezvoltat trebuințe « de specializare care fac din poezie tot mai mult o propedeutică și un exercițiu infatigabil de aproximare a realului prin zboruri strînse ase- • meni unui roi (genul de *numire* al poetului). De aici pînă la asimilarea * unor deprinderi barochizante, concettiste nu-i decît un pas, și e caracteristic faptul că „metafizicul” de pînă mai ieri (cărui „meșteșugul” și pasiunea lui nu i-au fost niciodată străine) adâncește o latură prin. « care poezia devine îmbuibată eflorescentă de artificii. Verbele, de • sorginte valerystă, se îndeasă pe spații mici, negînd tocmai proporțiile % care făcuseră și stilistic din *Balada schimbului în natură* expresia dreptei cumpene clasice : „...Timpul, somat, împarte-n clopotnițe V bronz pentru păsările care se duc, denunță emblema / lui Octombrie, f, ruginiul. Pînă ce, iată : / lacrimi de înger / vin să ia locul boabelor acre, și liturghia / confirmă pe ultima frunză instruite coruri și brume. / Un must, încă virgin și captiv, zorește să picure-n / arsele guri convertindu~le-n dangăte limba...” (*Poemul nupțial*). Alăturate altor asemenea verbe („împăratul cuvintelor” „instituie și consumă”, distanța „se neagă”, poetul „inițiază” gesturi sau „consumă” cu cineva în niște structuri, „restitue”, „reintegrează”, „conferă”, „instruiește”, „descinde”, „somează”, sau „e somat”, „întemeiază” sau „e întemeiat”, niște „adiante subțiri”, „converg”, „galbînd” orizontul etc. etc.), metaforele de acum ale poetului își denunță la rîndu-le participarea (stilul aostă e și molipsitor !) la un prețiozism mai general, cu privire la care o imagine din strofa citată ne-a și instruit : plescăitul de plăcere la gustarea mustului e... convertire a limbii în dangăte. Virtuozitatea atinge cote înalte mai cu” seamă în privința lexicului, căutat în toate disciplinele, dar mai des în dicționar, cu specială preferință pentru litera A: adret, ablații (geografie), aetite, eriogenă (chimie) epyornis, agamis, petrei (zoologie și paleontologie), adiante, agrume, adragant, gonade (anatomie). Nu lipsesc termenii denumind substanțe apocrife, obținute într-un atamor alefaimistic de proprie concepție (efebiu, pulchrid, orfk, alorm, roronțiu, stirbol, palilumen, geral, gril, urmit, • — toate din *Trei ipostaze ale mării*). întreagă această imagistică și terminologie participă la niște ample alegorii-spectacol, veritabile procesiuni carnavalești, ceea ce consolidează și mai mult impresia că ne găsăm în fața unei explozii

chism mai ales că alături de exuberantul somptuos (întîlnit și de baro ^ rjoinaș) iau loc reprezentațiile și reprezentările comice, *³ -t'c-bufone, ironice, de o inventivitate și cruzime împinse pînă la sareas g^aj, ^ „ceastă „mișuneală” se sprijină pe coexistența ter-^{c m i s} lor rari sau mult nobili cu sintagme și cuvinte denumind realități îT^înd împrumutate graiului vorbit și chiar celui regional. Alături de d agant și ablații întîlnim obleții și omagul, prințul Inorog e un fel d' iscau al horelor”, mălaiul e alăturat acorelor („plantă de baltă din familia araceelor, originară din India, — ar simți nevoia să explice Al' Piru). Se mai pot identifica : vîrșe, zgronțuri, zgaibe, bau-bau („un fel de bau-bau, conjurația frunzei”), șpangă, lipie, drîglu, pălăscar, her-teouri obiele, tărițe, amiezi coimbase sau pălmuite, poieni mursecate, gusturi mucegăite, vocale întărcate, orbul găinilor, uium, potroacă etc. Cel mai năzdrăvan prin prodigalitate dintre poemele acestea este desigur *Hierofantica*, viziune a erosului universal, hrănită cu fațetii de carnaval rustic, foarte asemănătoare în spirit, în astfel de cazuri, cu paginile licențioase ale lui Budai-Deleanu, scriitorul nostru prin excelență baroc. Aluzia, perifrază, pompa, voluta opulentă, metafora „corozivă” (în înțeleșul junimiștilor) converg spre a consolida acest stil în care ingeniozitatea se însoțește cu bucuria practicării ei. Cuvintele întârzie asupra sensurilor, realizînd figuri complicate, pregătind spiritul nostru să primească alegoria : „E postul mare. Satele-nvelite / în steag de pește afumat ascultă / avertisment de toacă împotriva / plăcerilor. Cuvinte, între cuscri, / se duc și vin ; din vechi abecedare / culorile tresar, și ca o sită / cu ochiuri mici e gîndul verde-al nunții / pe fruntea fetelor”. Originea fabuloasă a poetului, fiu al Taurului („Grav, ridiicîndu-mă-n coarne, / ca pe un pui de tîlhar, peste văi și / dealuri mă duse : la vărul său, crinul, drept în potir mă scăpă ; în lucerna / pat de răcoare-mi găti, cu ochioasa / forfotă-a bălții-mi împunse vederea...), îl îndreptățește să se socotească „hierofant acestor plaiuri” („dreptul la fecioria lucrurilor paște blazonul meu”), cel care dezleagă de interdicții, odată cu primăvara, comunitatea naturală : „De Florii însoțit de himere montane / mai mult abur decît dovedită făptură, / unicorn mai curînid decît țap în văpaie, / mai curînd pălăscar decît mire, noptatic / mă pogor spre cătune pe calul de aer / al străbunilor mei : mai mult vultur sau coamă / decît cal, mai mult vînt înțelept decît boare, / mai mult scrum decît pară. Ursuza-i copită / niciodată nu calcă pe propria-i urmă, / cum nici eu pe sărutul din vara trecută”. O alegorie-spectacol e și *Poiana cu sulite*, uriașă înscenare în care „loja de ochi”, „Eminențele solare” închipuie un „județ de lumină” pentru poetul care, „în boxa acestui azur, unde razele-nvinuie”, e somat să se zrnulgă devălmășiei, în care se complăcea, cu „făpturile somnului”, pentru a-și trăi în deplină conștiință singularitatea condiției, osînda „vederii de sine”. Am zis alegorie, iar echivalențele stabilite întăresc poate și mai mult, deși în chip nedrept, impresia de abstracție tradusă în imagini. În realitate, nu-i vorba de abstracție ci de mituri convertite în ceremonii actuale, ca în această imagine a vîrstei de aur mutată din mitologie în psihologie : „Eram doar o umbră / asemenea' fiarei în umbra pădurii, / un zvon dintr-o veche, scămoasă prăsită. / Purtam o cagulă de rouă. Jignirea molaticei ierbi îndreptînd, cu sfială / păstrînd pentru mine doar soiul și rangul / atător esențe — să nu se stârnească /

tardivi.. Peste șleau / rîndunici pe tomate purpurii, galioane / mîn& de zmeuri. Și aurul. // Ce pliscuri averse ! Movere de rodii. / Un hi# în strugurii copti. / Numai fălci, numai buze — hămesitele zodii f Strigoii adăptîndu-se : noptile. // Ospăț între stîlpi de rășină. Hulitulj mistreț cu semințele-n dinți. / Spintecarea. Și suptul languros. Ciugu, litul. / Sub noi, saturnalia ginților" (*Inventar*). Aprilie, zodie turb^ lentă, sub semnul Taurului, nu e mai puțin fructul aceluiași „excg arzător” : „Cînt viforosul Taur, cînt ispita / înmărmurind în sfere, oînd greoi / tocmește crugul vînat cu copita // tropotitoare-a unr calde ploii ! / Izvoare mici ca vinele pe tîmplă / mugesc ; albine ri pustite-n roi // plonjează-n flori și, ars de ce se-ntîmplă, / înnebu-nește aerul ; din vad / mocirlele se-nalță printr-o simplă // incizie acvile bete cad. / Vibrînd lunatic, mișună-n pleoape / efemeride roșii un răsad // incestuos de crini, mi-aduce-aproape / sărutul tău, sorbitui — ah ! prelung ; / undește soarefe-n virgine ape" (*Jurnal de aprilU*) Simțurile sînt considerate, cu o figură dinamică, drept „mustangif poetului. O poziție privilegiată ar avea vîzul — singurul îmblînzit-dintre cei, cinci — și de aceea el a preluat în secret și atributele celorlalți. Vîzul la Doinaș e muzical, el are în plus o capacitate ce transcende simțurile, visarea: „Numai vîzul e îmblînzit. Motoare și muzici, / trupuri, simulacre de sare, gîze septempunctate / și-aroma de tîrlă în care ciupercile-ajung / pulbere peste noapte — toate i-au fost hrană / doar lui. Ceialți mor de foame, de sete. // Patru mustangi, cap, la cap. Numai al cincilea / mi-a făcut suportabilă lumea : visînd-oll (*Herghelia*). (Nu dedică, de altfel, Doinaș un poem întreg „ochilor de Jt argint” ai visului și purtătorului lor — poetul : „Celui stropit cu bleu pînă la coate, / copilului cu ochi de-argint pe care / și-i pune seara, iar în zori și-i scoate” ?) Totuși participarea, chiar mai discretă, a celorlalte senzații la constituirea imaginilor doinașiene mi se pare de domeniul evidenței. Frigul aspru al iernii e bunăoară „rachiu în extaz”, iar o imagine ca aceasta, sugerînd senzația de brutală dez-golire produsă de ger, nu se poate lipsi de tactil : „țeasta lumii de astăzi, chelia de ger / fața cu zece, o sută, o mie de pleoape”.

Aceluiași stil i se supune și cealaltă preocupare susținută a cărții, prezentă de cîțiva ani încoace în toate volumele lui Doinaș ; prezentă uneori în forme care depășeau granițele poeziei și abordau teritoriile retoricii și ale speculației. E vorba de acele poeme ce-și iau ca temă • chiar poematizarea, cuvîntul, inspirația, definirea poetului și a locului său. Acestei obsesii îi răspunde în *Anotimpul discret* ciclul „Un dia-lect al formelor”, „dialect” și pentru că limba de acum e a redeprinderii cu formele și modurile „provinciale” ale poeziei : cîntarea, imnul, lauda, după o lungă guvernare a abstracțiunilor trufașe. Complicarea ceremo-nioasă nu face decît să fixeze și mai bine ideea trăită : „Iubita mea, tu știi cum se-nfiripă / o formă-n gură ? Parcă alte buze / mi-ar înflori-nlăuntru și, lehuze, și-ar naște timpu-n roza lor de-o clipă” (*Poemul ca formă în gură*). Sau iată aceste elocvente „instrucțiuni” pentru frecven-tarea poemului : „Citiți-l încet. El e însuși încetul. / Primiți-l discret ; El e însuși discretul. / El n-are a face nimic cu poetul //...// El nu e prezent. Însă poate să fie. / El nu-i de cules ca o tulpure vie / de litere coapte. Siliți-l să fie” (*Poemul ca somație a lecturii*).

Q r o n i c a i d e i l o r

OMUL ȘI OCEANUL

La sfârșitul anului 1975 exploratorul Thor Heyerdahl, cunoscut pentru trecerea Pacificului într-o ambarcațiune de împletituri, a avertizat omenirea, în interesul propriei ei salvări-, că trebuie să considere oceanul drept un lac interior. Este o răsturnare de poziții. Pînă acum noi ne consideram înconjurați de întinderile nemărginite ale apelor, care acoperă 3/4 din suprafața globului. Ideea de nelimitare a oceanului este falsă și înșelătoare; ea întreține iluzia că oceanul poate deveni groapa noastră de reziduuri. A privi oceanul drept un lac, însemnează a recunoaște dimensiunea lui finită, a activa răspunderea pentru limpezimea lui și capacitatea de a-l transforma în zonă de cultură, în spațiu amenajat. La ora aceasta nu există temă a civilizației care să nu conducă la capitolul de rezervă al oceanului. Discutăm mediul și poluarea : oceanul ne demonstrează că se poate îmbolnăvi ca și rîurile care străbat continentele. Hrana duce imediat mintea la resursele mari pe care le conține apa mărilor. Energia invită la revizuirea proiectelor de energie neclasică, printre care sînt curenții și mările. Activitățile militare au oceanele drept sediu ca niciodată în trecut. Dar ceea ce merită să fie relevat este că în prezent, pe tăcute, se face o extensiune nouă a umanității la dimensiunile întregii planete, prin cucerirea oceanului, prin adaptarea ființei umane la un nou mediu de viață și de activități economice, prin rotunjirea unui orizont oare era mărginit de țărături și de linii necunoscute.

Extensiunea umanității în direcțiile spațiilor extraterestre a fost mai neașteptată și deci mai spectaculară, dar cucerirea în adîncime a oceanului este treptată, fără să constituie mai puțin o caracteristică a acestui sfârșit de veac. Omagiu i-a adus oceanului cultura de pînă acum. Poeții, fără probe biochimice, au intuit că apele oceanelor primare sînt responsabile pentru nașterea vieții. Astăzi, laboratoarele dovedesc că apa țesuturilor vii are o compoziție asemănătoare cu a acestor ape inițiale ale naturii și — ciudată coincidență — același procentaj de suprafață acoperită a globului reprezintă cantitatea de apă din corpul omenesc.

Într-un moment de intense întrebări asupra viitorului oceanul vine sa dea vieții pe pămînt încă o promisiune prin resursele sale uriașe de substanțe nutritive și de minereuri. Este surprinzător faptul că nu știința

este cea care bate pasul pe loc în transformarea potențialului în realitate tangibilă. Oricît ar părea de ciudat, oceanul are un statut care nu este încă bine definit. Imensă arie de confruntare a puterii națiunilor navale» el are identitatea juridică pe care ne-a lăsat-o Renașterea. Cu puțin după anul 1600, Grotius vorbește de libertatea mărilor, termen care ascunde interesul Marii Britanii de a pune capăt, după înfrîngerea spaniolii unu monopol, fixat prin faimoasa împărțire a oceanelor între spaniol și portughezi, făcută de Papa Alexandru al VI-lea la 1493. Libertatea mărilor se aplica la tot ceea ce depășea o linie nevăzută, pînă la care acționau, dincolo de țarm, puterea și atributele țărilor riverane. Definită cînd ca linia pînă unde se vede cu ochiul liber sau pînă unde poate bate tunul, acest hotar maritim delimita marea teritorială, care prelungea de fapt teritoriul unei țări cu toate drepturile sale de suveranitate și jurisdicție, excepție făcînd trecerea pașnică a navelor altor țări. Regula consacrată de practică a fost aceea a trei mile marine de la țarm. În secolul nostru s-a format însă un curent puternic al țărilor riverane, în special al țărilor în curs de dezvoltare, care au pretins lărgirea mărilor teritoriale. Cererea cea mai frecventă a fost aceea de 12 mile marine, dar țările latino-americane de pe coasta Pacificului au pretins 200.

Pînă acum, sub egida Națiunilor Unite s-au ținut trei conferințe internaționale ale dreptului mării. Primele două, cele din 1958 și 1960, nu au realizat un acord asupra întinderii maximale a mării teritoriale, dar au definit un nou drept suveran al țărilor riverane asupra platoului continental. Noua zonă de prelungire a activităților umane n-a fost descrisă satisfăcător, întrucît criteriul nu a fost al lărgimii, ci al adîncimii pînă la circa 200 metri sub nivelul mării, cînd platoul continental lasă loc pantei continentale sau pînă la punctul în care adîncimea apei permite exploatarea resurselor naturale. În avansarea normelor terestre în mediul marin putem să citim preocuparea legitimă de întărire a securității statelor, dar și efectele tehnicii și științei, care îngăduie explorarea și exploatarea bogățiilor de pe platforma continentală. Este suficient să spunem că în anul 1980, proporția petrolului extras din afara țărmurilor (off-shore) va depăși o treime din producția mondială.

Nu am să uit niciodată pledoaria pe care un reprezentant al unei țări marine, ambasadorul Arvid Pardo al Maltei, a făcut-o la sesiunea a XXII-a a Adunării Generale a Națiunilor Unite, în 1967, în favoarea revizuirii vechilor convenții. A fost una din acele ședințe în care lungimea discursului și fuga atenției la cele o sută de teme înscrise pe ordinea de zi, făceau pe unii să nu observe că trec pe lîngă un moment istoric. Atunci a apărut un termen care urma să revoluționeze gîndirea juridică a vremii noastre : s-a vorbit pentru prima dată de fundul mării, ca de un „patrimoniu comun al umanității". Era o schimbare totală de optică, întrucît marea este dominată de concepția dreptului nimănuui res nullus) și nu de aceea a dreptului tuturor (res omnium communis). Diferența este enormă. Prima școală este în concordanță cu regula primului ocupant și a abordării pavilionului, cea de-a doua interzice apropierea de către un stat sau altul a unui loc ce cade în zona tuturora. Al doilea punct de vedere a prevalat în definirea statului juridic al planetelor.

Conferința cerută asupra dreptului mării s-a întrunit din nou în anul trecut, dar reușind încheia lucrările, va fi reluată în 1976. Nu se

Se spune cu precizie care va fi forma definitivă a noului acord mondial de pe acum se întrevăde o concepție care extinde limita maximă arii teritoriale și deci suveranitatea țărilor riverane la 12 mile marine, înălțate până la 200 mile marine ar urma o „zonă economică exclusivă» care încorporează conceptul de platou continental, lărgindu-l. În afara drepturilor acordate de explorarea platoului în această - țările ar urma să fie stăpâne și asupra resurselor biologice, în așa fel că nu ar rămâne libere decât navigația și survolul. Cuvântul *exclusiv* se aplică astfel și asupra drepturilor de pescuit. Impreciziile din definirea conceptului de platou continental au condus la conflicte ale țărilor interesate așa cum s-a întâmplat în Marea Nordului. Nici nu a apărut bine ideea zonei exclusive și a început războiul codului, pescuit de englezi în interiorul zonei de 200 mile reclamate de Islanda. Școlile care se înfruntă atribuie zonei exclusive înțelegeri diferite : pentru unii ea este o prelungire a mării libere, pentru alții a mării teritoriale. Numele nou care i s-a acordat este acela al „mării patrimoniale”.

Elementul cu adevărat nou este adus de *conceptul de patrimoniu comun al umanității*. Este vorba de fundurile marine și oceanice, ca și de subsolul lor, decretate ca atare de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite în 1970. În urma acestei hotărâri s-a acceptat principiul ca această zonă să nu poată fi obiect de însușire sau revendicare. Scopurile oricărei activități în ea trebuie să fie eminamente pașnice. S-a recunoscut că resursele zonei vor fi supuse autorității unui mecanism internațional adecvat care va veghea la aplicarea unei gestiuni raționale și spre binele omenirii, având în vedere în special interesele țărilor în curs de dezvoltare.

Pentru prima dată în istorie s'a alcătuit schița unei instituții care exploatează bunuri aparținând omenirii întregi și care ar dispune astfel de o sursă nouă de fonduri, pe care le-ar orienta spre obiective comune, acceptate universal, cum ar fi accelerarea dezvoltării. Și astăzi există fonduri internaționale cum sînt cele de asistență tehnică, de combatere a maladiilor sau de cercetare a climei, dar ele nu au ca sursă decât contribuțiile statelor sau ale unor organisme neguvernamentale. Oceanul ar deveni astfel un factor de prim ordin, al finanțării proiectelor comune, din care cel mai urgent este procesul de egalizare relativă a nivelurilor de viață de pe pămînt. Este vorba de resurse teoretic fabuloase. Imaginația tuturor oamenilor s-a aprins la descoperirea nodurilor de magneziu de pe fundul mării și care sub forma unor cartofi cu un diametru de la 1—25 cm se găsesc la o adîncime între 1500 și 6000 metri, în cantități ce se pot ridica pînă la 50 kilograme pe metru pătrat. Uneori concentrarea lor este de mai mult de jumătate magneziu, 40% fier, și în proporții mai mici cobalt, cupru, nichel. Numai în Oceanul Pacific resursele ar fi de ordinul sutelor de miliarde de tone. O altă cifră incredibilă este a resurselor posibile de aluminiu ale oceanelor, în care pămîntul nu este prea bogat. Rezervele subsolului nostru ar mai ajunge pentru o sută de ani, în timp ce apele ar conține 43 miliarde de tone, o cantitate ce ar satisface timp de 20 de mii de ani consumul actual. Cine citește *Limitele creșterii* și vede că rezervele de cupru sînt date numai pentru 40 de ani, poate să-și restabilească încrederea, aflînd ca cele din oceane ajung pentru 6 000. Știința și tehnica au elaborat soluții pentru colectarea nodurilor prin metode de absorbție de tipul aspi-

ratoarelor și a dezvoltat mineritul submarin, dar progresele încetinite în așteptarea statutului ce se va acorda noii zone oceanice a umanității.

Dintre resursele oceanice, primordială pentru om este hrana. În anul 1973 s-a ajuns la 70 milioane de tone de pește pescuit, față de circa 35 milioane tone în anul 1962. Cu toate acestea, oceanul nu servește încă nici 2% din totalul bucatelor de la prânzul omenirii. Este un domeniu în care omul se comportă ca un culegător. Vâneze animale sălbatice ale căror obiceiuri nu le cunoaște, în timp ce pe pământ, trecut de mult la culturi. Pe pământ omul consumă ierbivore, dar în oceane caută pești carnivori, care reprezintă o verigă în plus la lanțul trofic și au deci un randament mai scăzut. Este ca și cum ar pune lupi în loc de oi. Iată un tip de raționament pe care îl face *cultivatorul* în opoziție cu *culegătorul*: 1000 grame alge alimentează 250 grame de tacei, care produc 30 grame sardele, convertibile în 3 grame de coi. Utilizarea peștelui pentru făinile alimentare oare se adaugă la hrană păsărilor și vitelor — în cantități de zeci de milioane tone anual — micșorează și mai mult randamentul oceanului ca uzină de proteine, în afara acestor atitudini neraționale omul-vânător este sălbatic și lăcoș până la punctul de a distruge sursa lui de bogăție. Balenele sînt aproape pe cale de dispariție. Omul nu a dezvoltat la timp cunoașterea științifică a mării și a vietăților ei. Nu-și poate explica variațiile de recoltă de la un an la altul, efectele curenților verticali, consecințele antrenate de adăugarea sau sustragerea unui factor din oceanul, care este o ilustrare perfectă de sistem unitar. Nu înțelege bine de ce mor păsările oceanelor și dacă face unele descoperiri, le îndreaptă în primul rînd spre ghidarea submarinelor militare sau în alte scopuri de război.

Nu mai de puțină vreme avem imaginea unor oceane cu lanțuri de munți ce se întind pe zeci de mii de kilometri, cu câmpii și platouri, cu văi și chiar cu fluvii submarine. Odată geografia lor precizată, a apărut și ideea activităților extractive și a cultivării oceanelor. Un început de acva sau maricultură îl constituie aruncarea de îngrășăminte pe anumite suprafețe care măresc recoltele de substanțe organice. Obiectivul final nu este însă de a risipi substanțele de pe pământ pentru îngrășarea oceanului, ci pentru a-l face pe el însuși să-și dea resursele pe măsura potențialului. Hrana balenelor din Antarctica, așa numitul krill, este astăzi neconsumată. Unde sînt balenele artificiale care ar putea colecta această substanță prețioasă și care nu ar reprezenta pentru tehnologie o temă mai complicată decît aceea a submarinelor, nucleare încărcate de rachete? Prin ziare străbat între timp știrile unor performanțe sportive ciudate. Cele mai multe vin de la neobositul explorator submarin francez Cousteau. Acum 15 ani pentru prima oară doi oameni au stat o săptămîină la zece metri adîncime, fără să lase la suprafață. Astăzi experiențele vorbesc de intervale de 60 zile, iar adîncimile atinse sînt de 300 metri, cu obiectivul de 500. În imersie, la fiecare 10 metri, presiunea crește cu o atmosferă. Ceea ce reprezintă kilometrul în cucerirea cosmosului, este centimetrul în stăpînirea oceanului.

Nu este greu de a sesiza sensul adînc al noului concept de patrie, moniu al umanității într-o lume care caută răspunsuri la problemele fundamentale. Fără puternica afirmare a țărilor noi care și-au cîștiga

*nd' independența nu s-ar fi putut afirma un concept atât de
 "de cooperare pașnică, a marilor
 contemporane. In cele două componente ale discuțiilor juridice
 de astăzi, pe de o parte extinderea jurisdicției statelor în larg și pe de
 altă parte declararea unei zone întregi drept patrimoniu comun, nu
 este văzut decât un singur miez : este încercarea de limitare a bunu-
 lac a dreptului celui mai puternic, o dezvoltare a raționalității și
 a solidarității pentru conservarea și folosirea oceanului. Să ne imaginăm
 alternativa unei societăți multinaționale care ar lucra neîngrădit în
 zona liberă, așa cum pînă la o convenție recentă, marile vase petroliere
 au făcut, vîrsînd petrolul în ocean, indiferent de consecințele
 globale ale unui gest, pentru ele economic. Sau a unei puteri industriale
 care își instalează sub formă de insule artificiale, noi colonii pe oceane.

De soluția politică depinde valorificarea multor rezultate științifice
 înregistrate în cercetările ultimilor ani. Deceniul studiului Oceanului
 Indian sub egida UNESCO care a mobilizat peste 30 de nave și nume-
 roși savanți (din România a participat profesorul E. Pora) a clarificat
 probleme fundamentale ale cunoașterii scoarței, mișcării continentelor,
 formării climei, vulcanismului, resurselor, prezenței vieții animale, dar
 a mărit și dorința studierii altor zone oceanice. O comisie internațio-
 nală se ocupă de Marea Mediterană (în conducerea sa este prof. Mihai
 Băeșeu, care a făcut cercetări biomarine în Pacific, Atlanticul de Est
 și Oceanul Indian), iar alte campanii continuă și sînt inițiate în An-
 tarcică și Atlantic. Nu am vorbit aici de ideea ajungerii la magmă
 prin fundul oceanului, de proiectele desalinizării masive a apei de
 mare și irigării deserturilor, de controlul uraganelor, de convertirea în
 hrană a planctonului, pulberea abundantă de viață vegetală din oceane,
 de rezolvarea problemei mondiale a proteinelor și de alte teme legate
 de ocean ; toate dezvăluie influența lui. uriașă și continuă asupra științei
 de azi.

Există multe probleme de rezolvat în cadrul noii concepții, inclusiv
 cele ale strîmtorii, insulelor și a cercetării științifice. Esențial este că
 oceanul dătător de viață își înscrie la timp contribuția sa la dezvoltarea
 civilizației și chiar la progresul gîndirii umane.

MIRCEA MALIȚA

D o c u m e n t e l e v r e m i j

DULCEA TULCE

După Mila 43 Dunărea se mai rupe o dată pe ceatalul Sf. Gheorghe și în-
inteză rafinat, controlându-și cu sahare și girle opozabile propriul trup.

De pe galiardul navei *Muntenia* împărți pădurea de plopi în dreptul ostro-
vului Ariton, sălciile care au făcut un pas în apă, întreci Maliucul ; o navă rapida
răzuie valurile alăturându-ți-se și dispărînd, șalupele se îngroapă de spate, pe
sub iahtul fără pescaj *Tudor Vladimirescu* se consumă, evanescentă, urma de
șenile a zburătorilor.

Brațul acesta, al Sulinei, se acoperă — de la Babinții Mici cale de ~~z~~
mille — cu asfalt neputincios care înghite zgomotul și topește praful, cu circulație
pașnică înlesnită de indicatoare, și caramboluri inofensive, de jucărie.

Sate subțiri de-a lungul malului, aproape unite prin garnituri recente, supor-
turi palustre pe care trîndăvește, noaptea, lotca fișteci.

Acostăm uneori ; pasageri pătruși de așteptare se înlocuiesc pe ponton. De
sub troianul de stof înnegrit, complexul turistic „Lebăda” pune — întru cinstirea
acestui parter necuprins — un belvedere cît un minaret de geamie, de unde omul
luminează cu privirea pînă departe, spre cele două Obretinuri, spre Letea și
Caraorman.

*

Lîngă remorcherul „Pasteur”, „Dr. Marea Neagră” e de fapt draga „Marea
Neagră”.

Orașul Sulina, el însuși tras la chei pentru a fi recuperat, nu permite — în
limita celor cinci străzi paralele — decît strictul necesar : revers al boitei inutile
și vaste, chiar dacă cerești.

Dimineața, deșteptîndu-te la etajul unei case cu sacnasiu, ferestrele de pe
vreo punte de comandă rulează în fereastra ta, și te simți obosit și clătinat și
dornic de escală.

Îl cheamă Halchin Feodor pe băiatul acesta robust, titular în echipa de
fotbal, muncitor la Fabrica de conserve de pește, ridicat dintr-o familie de nouă
copii. Ne descoperă clădirea cu privdor de beton la Dunăre ; urmărim decongelarea
peștelui oceanic, desolizarea, decapitarea, porționarea, prăjirea și sterilizarea în
autoclave ; grea muncă, frumoasă muncă intervin Talinoi Paulina și Colibaba Mi-
nodora, și jetul de apă linge neistovit faianța sub tălpile nesigure.

Dimineața, cu barcazul, la pescuit, spre Cardon.

Un canal în care apa șade, sau înclină spre sud, sau curge spre nord,
după cum nivelul unui braț sau al altuia urcă sau coboară.

Stuful freamătă pe îndelete, electrizîndu-se. Dedesubt moțâie cireada pești-
lor, pe tavanul lor limpede patrulează lișițe și sarsele. Pescărușii ricoșează de-a
lungul culoarului. Un culic cenușiu întepenește trădîndu-se pe cenușii primpre-
jurului mișcător.

O lotcă de familie culege boarea în pînza moale și trece împotmolit, gata sa
asfințească sub greutatea coșurilor cu struguri.

Pe secetă, drumurile Beștepeului trebuie ghicite prin vad, căutate sub pudra
calcinată de arșiță cu care cea mai obscură adiere văruieste gardurile și care,
înainte de a te înceteșa, îți lingusește picioarele pînă sub genunchi.

tele cu știuleți despănușați, aproape lingouri și arzînd aproape, vin Căruț baloturi de paie; ne amestecăm cu viile de aligote și cabernet, de se Y^... privim mai degrabă apa, adusă și îndesată cu trudă în legume, sau "Jr^01" camioanele cu griu de sămînță întoarse de la Baia, înțelegi că umblă și nu sporește în cooperativa agricolă fără a fi vestit președim-nimic nu . . . j_ș.f Gelu Marosin. Concluzii, planul pentru un mîine extenuant, telui sau 1 s r... „Odesa”, „folosiți cetedoierile” (CT2R), o problemă de lim-vocabuie Florica, o vorbă pentru Trandafir Ioana, cutele de pe chipul preșe-pezit cu j . . . totuși veșnice, să știți că nu asta e firea mea, ne asigură, dintelui șoseaua de platină se îmbracă neașteptat și seamănă cu apa brațului Sf. Gheorghe.

întipărește o masă și niscaiva scaune în curtea cu boltă de viță a unui ma-ri nean din Ceamurlia de Jos; adună pe ștergar cîte ceva dintr-un batal și cît mai mult dintr-o cană cu vin proaspăt oprit din fier, animă-le cu ardei sferici

și "j...g...j-. ta jurilovca pentru cîteva șalăi și bibani capabili de saramură nentru anumiți crapi dispuși să fiarbă și să se scurgă în scăfița de lemn...

Urmează-ți, în Tulcea, confratele mai vîrstnic prin tainițele gătite cu ghir-lande de ceapă către bucătăria sa de vară și de alean...

înconjoară-te de stejari pitici și corni cu fructe veștede la popasul de pe Altîntepe...

Treci, așadar, și așeza-te dacă ți se oferă, și crede ca vei putea povesti, iar povestea ta va fi mai omenească și mai întregă.

Pe frontul dealului Carnena, cum te abați dinspre Babadag spre Stejaru, dobrogenii s-au gîndit să cultive inscripția perenă „Trăiască Partidul Comunist Român !”, pentru ca, astfel, însuși pămîntul să o rostească.

Cercetăm, cu inginerul Negreanu, mina de cupru Altîntepe. Un vagonetar, Nicoară Dumitru, și o locomotivă pitică, în probă, care va înlocui zece ca el. Adică va elibera. Lentila 3, între 500 și 550 de metri adîncime; pe alocuri băltoace de galiță (soluție diluată de acid sulfuric); galerii cu tavanul torcretat (căptușit cu ciment rapid sub presiune); și frontul de lucru, cu suportți provizorii și copturi atîrnînd amenințător în primele minute de după explozie.

Cînd minereul încetează, reazumul miilor de tone înăbușitoare e făcut să cadă; a doua zi, cu zece metri mai jos, omul se încapățînează să și le facă iar acoperiș.

Roșu Alexandru, Ivanov Ivan, Neagu Ion, Barac Dumitru, să încheiem cu cei care acolo, adînc, ne reprezintă.

GAROAFE ALBASTRE

Ca să ajungi într-adevăr în Banat, schimbi cel puțin trei orașe: Lugoj, Timișoara și Sînnicolau Mare. Nu te declari istovit decît mai tîrziu, cînd trudești să numeri impresiile care nu vor să stea la număr.

Pînă să întretaie granița la Cruceni, Timișul se umflă din adaosuri de-a latul unui întreg județ, îmbibă smolnițele și podzolul arid, despică dealurile pie-montane camuflate sub pădure de brad și fag, de cer și gîrniță, și caută să-și impună accesoriile farmecului propriu — Insula cu plopi, Moara Șpănească șitrandul — în vehemența industrială a municipiului Lugoj.

Lugojenii sînt os de fruntaș. Au de onorat un Cîmp al Libertății, de apărut în statuie amintirea lui Eftimie Murgu, de deslușit copiilor leul din stema Bana-tului.

Filatura de mătase naturală, dăruită cu trei noi linii de filat și o secție de Preparatie-țesătorie, e de fapt un titan care-și consumă voinicia în munci migă-loase cu ițe părelnice și mumii alb-gălbui de faraoni minusculi. Fiert la 90°C, flectare cocon se desface într-un kilometru de fir — stăruie Pepici Alexandrina;

cinci pînă la opt fire curățate și torsionate dau borangicul. Îl mulinăm în organ sine, îl degomăm și îl clătim. Pofțiți alături ; borangicul trece de pe copsuși pe canete și intră în războiul de țesut ; urmează urzirea, impregnarea și năvădirea. Iată mătasea — e fină, e rezistentă, e scumpă, o să vă vină ușor să o comparați. * cu ceva frumos... dacă scrieți.

Cotat ca „cel mai tînăr bătrîn”, arhitectul Fleancu Matei cunoaște povestea fiecărui leu din cei 120 de milioane investiți în Fabrica de ceramică fină.

Te edifică asupra celor două linii tehnologice (preparare plăci și preparare* glazură) care sfîrșesc prin a fi confluențe. Din pudra de caolin și nisipuri rume-gată în mori de 13 mii litri, fluidizată în delaioare, omogenizată în cinci bazine se obține barbotina. Aceasta e pompată, suflată și uscată în atomizor, apoi presată, în plăci „biscuit” care, după 1200°C, devin familiarele plăci de faianță.

Peste ele se împarte glazura descîntată în cuptoare uriașe, mutată cu electro-palanul și vărsată în bucărele de frită.

Nimic mai impresionat și mai stenic decît această întreprindere de anvergură încrustată pe locul fostei fabrici de cărămidă, care nu poluează și nu tulbură, sîm că a fost plănuită pentru viitor.

*

Timișoara supraviețuiește după împunsătura Begăi, despărțită în două jumă-tăți amarată cu poduri de piatră. Există însă și o altă împărțire, cu granițe inefabile și întrepătrunderi, care opune Castelul Huniazilor, casa părintelui Eugeniu de Savoia, Teatrul Național, catedrala ortodoxă, unei lumi superioare prin consistenți și miraculos : întreprinderea mecanică, „Electromotorul”, Institutul de sudură și încercări de materiale, platforma industrială din Calea Buziașului cu „Solventul” „Detergenți”, „Electrotimiș”; hotelul „Continental”, Opera de Stat, institute de învățămînt superior cu peste douăzeci de facultăți.

Întreprinderea „Victoria-Guban”, fondată în 1935, aparține ambelor lumi. Din aceea s-a smuls, în aceasta s-a integrat pentru a o iubi.

E demn de respect directorul Blazis Guban, acest bătrîn care vine în fiecare dimineață să se ferece într-o cămăruță și să nascocască cine știe ce model sau c vopsea ; și respectabili sînt tinerii care pătrund dimineața în secțiile de mase plas-tice-marohinărie, chimicale, încălțăminte, saxofoane-bijuterii, accesorii metalice- I candelabre, și nascocesc un ritm și un procedeu comunist de a trăi.

În Sînnicolau Mare, orașul de pe Aranca înfrîurit de sîrbi și maghiari, marcat de fosta oblăduire austriacă, te împaci în patru limbi. Ca și în dragoste însă, în muncă te înțelege ușor.

Crescătorii de porci a cooperativei de producție pare, cu îngrijirile date de Lupu Gheorghe, cu „filtrul” prin care lipăie roțile automobilelor, un sanatoriu pentru animalele dornice să se îngrășe înainte de a muri. Exemplarele amuzante din rasa Landras, cu urechi trase pe ochi, cu aspect pneumatic peste clisa de o palmă, aproape revărsate din bocșă, sînt abundența personificată. Godacii se înghesu de sub becurile cu infraroșii, dragă purcelușule, azi nu dăm autografe. Păcat, omule ți-am fi dat un autogarף.

La întreprinderea pentru prelucrarea tulpinilor de cînepă recunoști, alături de Ștefan Ion, că totul se poate valorifica. Bazinele de topire, cîmpul de uscar, turbina zdrobitorului și mașina de melițat cheamă la întrecere : umeziți-vă buricul degetelor, bunicuțe de pretutindeni. Resturilor de tulpini li se întîmplă să fie impregnate cu liant și presate la cald ; în felul acesta capătă și nume — plăci arfomcrate din puzderii, PAP. în secția confecții-saci pînă și rînduitul pinzei, în valuri, pe podea, se face mecanic. În dreptul ei te poți răcori și o poți saluta, căci bate aerul într-un continuu rămas bun.

Fabrica de lapte praf și produse lactate e o iarnă feerică pe care nu ți-o spulberă decît austeritatea datelor furnizate de Vințan Vasile. Dar nu, laptele ; pasteurizat în vane de recepție e de fapt prima zăpadă ; și nu depozitat, ci troienit ! e în tancuri tampon ; smîntîna se surpă în avalanșe, iar produsul supus deshidra-tării nu e pulverizat, ci viscoleşte.

După ce scuturi de pe haine zăpada halatelor încearcă să-ți stingi dorul de culoare în serele de flori ale orașului. Te vei pomeni însetat în alt chip, nu * 1 dragoste, cum propun garoafele roșii, nici de părinți, cum sugerează cele am J] ci poate îți vei dori marea cu cerul, căci într-acolo te îndeamnă nemaivăzutele " garoafe albastre.

TUDOR VASILIU

Cărți — Oameni — Fapte

• *CATAGRAFII: TURNUL DE OȚEL.* — "Dacă devine gen la modă și se ia la curtare la orice oră din zi, ca pantofii tpteur, mult căutata literatură de anticipație (ca și planetele de Coco scoase ici colo pe glob de către statisticieni ce hrănesc, unii fantezist alții cu umor negru asemenea producție) devine un gen evazionist pe cât de bine camuflat, pe atât de stinjenitor pentru spirit. Am citit o mulțime de bazaconii pe marginea viitorului, din care rigoarea lipsește, așa cum lipsea și din prezicerile „lucide și concludente" care le inspiraseră, semnate de diverși Nostradamus din New-York, Roma sau Lichtenstein.

"Totonle de situații curat senzaționale în care e îmbrincit formidabilul om al arsului 2100 — ființă alcătuită sigur din aceleași oase, măruntaie și lumini ca și noi — sînt inventate cu nobila preocupare de a-l înfățișa pe nemaivăzutul muritor servindu-se pe pajiștile pustiei planete Jupiter de fasciole laser în locul furculiței, de transbordoare cu fotoni în lipsa liftului, de prize trifazice, cînd se hotărăște să dea viață unor copii frumoși, de cauciuc expandat, mîngioși și gingași, conform programului cibernetic «mipreparat. Asta mă îndeamnă să cred ca tumului de फिल्डे, preferat de unii Scriitori, i-a luat locul (printr-o abilită Manevră de efracție) un alt turn — un inexpugnabil turn de oțel, total lipsit de aer, fără măcar o ferestruică prin care se poată zări steaua Polară sau legănarea melancolică a pomilor sub adierea vîntului de seară.

Dacă lumea anului 2100 va arăta ai-owna acestor generoase povestiri — sear-TiZ' ^{smetică} - scurt-circuitată - uneori ttuL fⁿtimente manevrate prin bu-^{toe} helate, perfect dotată cu reflexe

de atac și apărare, cu găini și purcei propulsați de arcul întors cu cheia, printre aluni și arțari din material plastic —, nu încerc nici un regret că progresele geriatriei n-au ajuns să-mi promită o longevitate care să mă poarte pînă în ziua tuturor posibilităților. Fabricanții de vise mecanice, netede, fără probleme (nu cumva sînt aceiași care preferă unei case frumoase vile tip cazarmă și pistele de moto-cros?) au simțit corect pulsul și cererea pieții și, aidoma celor ce multiplică literatură erotică și sporesc inventarul lucrurilor urîte, speculează nerușinat o cerință curată a ființei noastre, clădind pe streșinile ei cele mai îndrăznețe trambuline de lansare în haos.

Sîntem ceea ce visăm să devenim, și e firesc și frumos să iscodim viitorul. Dar nu cumva sîntem altceva decît automatele în devenire pe care vor să ni le propună aceste stupide bazaconii cu pretenții științifice, în realitate simple confecții ale unor negustorași de imagini ieftine? Nedevenit încă realitate, dar nu mai puțin realitate sigură și frumoasă, viitorul omului întreg și puternic este, datorită cercetărilor lucide și științelor în asalt general, mai limpede decît ne închipuim, uneori mai riguros previzibil decît ne-am așteptat vreodată. Atunci de ce să ne sustragem rigorii și să manufacturăm basme de buimăcit copiii? Negreșit, există un realism al anticipației, și despre sustragerea de sub controlul critic este vorba...

Deci, nu orice carte fantazînd despre fizionomia secolului viitor se cade să o salutăm cu lacrimile în ochi, așa cum facem adesea, măguliți de divinitățile aberante ce ne sustrag, în fond, de la prezentul semnificativ, nucleu al viitorului chestionat de fiecare; se cade să

w, fruntea dungată / Trec prin
Acum **crut** î, gîndurat; se duc / în
P^{ic}?iV=mvaiele / Azi am scris un poem/
f f f p î a t o pîne..." etc. Cu totul
am cm ^ itimele versuri ale
«i noezii demonstrînd un gust ales
ffidului" liric. În alte poeme se
al *^T otineere a acordurilor trium-
Suprima carte, în *Elegie*, există o
fale o^r i în care un tînar era in-
moasapoetrie

Sfslabf, a mîinii pîrintelui, care 11
Sarnnă la întoarcerea acasă, ci sa sc
Sunde în baia de lumina a oraşului. Un
teceput de „schimbare" la faţa se schi-
în citeva versuri, şi la un mo-
t^{ent} dat dăm" peste un strigăt dureros,
ciudadă sonoritate lirică: „Cînd sin-
le stai într-o gara / Şi numai fumul
Senului cel pierdut in cimpie / Mai stă-
ruie pe pavaj / Iţi spui ca atunci este
timpul / Să te întorci pe marginea unei
ferestre / Cu semafoarele ei aprinse / Cu
vecinul întorcîndu-se din
uzină pe o cărare de somn; / Şi te în-
trebi de ce / Drumul către casa ta / Nu
mai are chemare, ci doar / Pe linia lucie
a căii ferate / Iţi vine să alergi deodată /
înapoi". în genere, însă Mircea Florin
Şandru cultivă în *Luminile oraşului* poe-
sail cu versuri ample, a căror curgere nu
e străină de ritmica eminesciană, versuri
de o subtilă alcătuire, în care elemente
ic vieţii cotidiane capătă veşmintele
unor piese de decor. „Rostogolirea" cuvîn-
telor se face după o ştiinţă sigură a efec-
telor, iar dacă poate îi vorba de o anume
p^oză (şi este !), ea a fost însuşită perfect.
Voi cita poemul *Pune mîinile*, reprezen-
tativ pentru latura esenţială a volumu-
lui: „0, pune-mi mîinile pe tîmple, se-au-
de apa picurînd / în încăperi îndepărtate
prieteni adorm cu toţii / Vezi iedera
om ne priveşte prin storul nevopsit şi
Mted / Umbrele serii se coboară pe urma
gaibfina a roţii / Stă trena plopiilor în-
tînşi peste oraş, acum auzi / Maşinile
am duc mireasma benzinelor pe lîngă
Case / Măturătorii trag apa străzii, cu
«thii lor subţiri şi uzi / oameni întîrziati
înoată printre luminile rămase. / Mai
S&iem, e întinsă pace, planeta se învîrte-n
Pi, / Ecurile unor lupte din alt meri-
«an par stînse, / Mările nordului în-
gheată apropiindu-se de pol, / Cortegiile
Zf^M roagă în sanctuarele aprinse /

Ta Pune muzici să ne ude timpanele, să
«borim / Treptele nopţii, se mai spală
«n to apele fîntînii, / Peste oraş va
Sff ?i cu frunze de pe alt tărîm /
Sn s^{nu} lasă, de-a dreptul
mlt - Versurile sînt fru-
• brea are o ritmică de o solem-

nitare discretă, şi totuşi parcă lipseşte o
undă de aer proaspăt. Nu s-ar putea afir-
ma că tînarul poet se află neapărat în re-
gres faţă de prima apariţie, dar persis-
tenţa în această ipostază, generatoare
indiscutabil de efecte interesante, se poate
dovedi a nu fi prielnică. Mircea Florin
Şandru şi-a construit o armură pe care
singur trebuie s-o sfărîme, altfel poezia
sa însăşi riscă să sucumbe în braţele pro-
priei perfecţiuni formale.

VICTOR ATANASIU

9 NOTATII LA „EPOPEEA NAŢIO-
NALA CINEMATOGRAFICA". — în
1962, cu *Tudor*, se inaugura seria
de filme istorice, cu scenarii origi-
nale, sub titlul generic de „epopee na-
ţională cinematografică", menită să
încege treptat o frescă a trecutului
patriei, surprins în momentele cele mai
importante şi prin figurile lui de relief.
Au urmat, în ordinea publicării, *Dacii*
(1966), *Columna* (1968), *Mihai Viteazul*
(1970), *Sentiinţa* (coproducţie, 1970), *Can-
iemir* (1975), la care se pot adăuga atît
ecranizări ca *Neamul Şoimăreştilor* (1964),
Fraţii Jderi (1974) şi *Ştefan cel Mare*
(1975), cît şi acţiunile aventuroase pe
fundal de epocă din ciclul *Haiducilor*
(iniţiat în 1965), din *Nemuritorii* (1974)
sau din *Muşchetarul român* (1975). După
cum în acelaşi corpus îşi găsesc loc ima-
ginile din luptele clasei muncitoare şi
ale comuniştilor, reînviata în *Valurile
Dunării* (1959), în *Lupeni '29* (1962), în
Duminică la ora 6 (1965) sau în *Puterea
şi Adevărul* (1971), şi chiar adaptările
unor proze ca *Moara cu noroc* (1956), *Pă-
durea spinzuraţilor* (1964) sau *Răscoala*
(1965).

Există, astfel, un început de tradiţie
a filmului istoric, care de fapt continuă
un filon privilegiat al „epocii vechi",
inaugurate cu *Războiul Independenţei*.
Caracteristica fundamentală a întregu-
lui nostru cinematograf istoric rez-
zidă — în opoziţie cu anumite ten-
dinţe detmitizante, relativ recente, din
dramaturgia teatrală — în încercarea de
reconstituire minuţioasă a mediilor, a
atmosferei şi a personajelor trecutului.
E vizibilă tendinţa de a restitui aura
mitică a unor figuri eroice, legendare, de
a le privi gîndirea şi faptele sub specia
unei „biografii naţionale", a unei mito-
logii în stare să exalte, să glorifice vite-
jia şi vitalitatea neamului, într-un proces
progresiv de consolidare a conştiinţei na-
ţionale. De aceea, cu puţine excepţii, fii-

sensa, adică mai bogată în filcuri și
nuante, deci și cu un plus de vlagă
educativă. Într-un istoric ilustrativ-nă-

incărcătura emoțională în disponibi-
litate a acțiune a maselor de spectatori,
limitată, tranzitoriu. Fii
jar pe - t, foric, artistic, îndeamnă
mult la reflexivitate, fără a neglija
care afectivă, suscitind un prețios și
„sentiment al istoriei”. Am-
modalități își găsească justificarea
radicală, pedagogică și formativă, ambele
cuvine a fi cultivate în continuare,
Tificind — în varianta naturalistă, ilus-
trativistă - ciștigurile din *Dacii*, iar —
în varianta analogica, metaforică — su-
gestiile din *Puterea și Adevărul*.

Problemele implicate de nobila iniția-
tivă a „epopeii naționale cinematografice”
sunt firește multiple, mult mai numeroase.
Dintre ele, am desprinde cu precădere —
pe lângă cele decisive, semnalate în le-
glitiră cu documentarea și exprimarea în
proprio a cineaștilor — alte două, im-
portante : a limbii și a perspectivei euro-
pene. Unitate audiovizuală, filmul sonor
se întemeiază cu putere și pe compo-
nente dialogică. Atunci când avem de a
face cu ecranizări, limba scris-vorbită de
înjosit e aceea a autorului literar, și sar-
cina cineaștilor e relativ ușurată, dimi-
nuată. În schimb, atunci când scenariul
«original, „creația” de limbă scris-vorbită
(scrisă în scenariu și vorbită de actori)
prezintă înfățișări delicate, una din gra-
vele îndatoriri ale cineaștilor fiind tocmai
ii a oferi și adevărate „modele” de com-
portare lingvistică, într-o justă echilibrare
a „parfumului” arhaizant și a elementelor
de cuvântare contemporană. Dar a discuta
tepre limbă înseamnă a discuta, pînă
ta umă, despre întreaga mentalitate a
«ea, evitîndu-se naturalismul unei vor-
«ri rudimentare, simplificat „cotidiene”,
*^{va} evita și ceea ce i-ar putea cores-
punde în costumație, în gesticulare și mis-
«ao a eroilor, în reconstituirea *hab'i-*
«tului, a atmosferei, în general, a spiri-
tam vremii.

ti,?’ T^{asemen} ea spirit al vremii con-
!~
de al doilea aspect invocat:
«vraarea procesului de continuitate a
Z noastre naționale la procesul isto-
m europene. Aceasta ne-ar feri de vi
£L^{preca} „ing”ste și ar da, din
Pisoadelor cinematografice din
istorică a românilor o reală
internațională. Dintr-o mo-
fci⁶ r a u i n t e l e a s a > arta noas-
Wk^a <«-s P^{rea} timid în lumină
desfășurat de românii celor

trei provincii istorice — munteni, tran-
silvăneni, moldoveni — de-a lungul tim-
pului, în a înlătura definitiv putința ca
marea civilizație europeană să scadă în
involuție. Intre zidurile și verdeața me-
leagurilor românești reproduse de aparatul
de luat vederi, în filmul istoric, si să
zicem, capodoperele arhitecturii și artelor
Renașterii apusene, subsistă legături și
medieri precise, destul de ușor de dat la
iveală. În acest sens istoria românilor
abundă în momente și fapte care merită
entuziasmul necondiționat al contempora-
nilor : cineaștii au misiunea de a sus-
cita sau resuscita acest entuziasm, pretu-
tindeni, la noi acasă, ca și în Europa, în
lume. Ar fi o dreaptă, pe alocuri repara-
torie contribuție la cunoașterea și recu-
noașterea valorii și valorilor autentice,
proprii națiunii noastre socialiste.

Astfel, cercul notațiilor noastre se în-
chide în punctul inițial : filmul istoric
românesc, „epopeea națională cinemato-
grafică” își află rațiunea în însăși rațiu-
nea de a fi a artei ca formă particulară
și autonomă de cunoaștere a realității. A
realității moderne și a celei istorice.
Tocmai pentru că — așa cum se afirmă
în toate culturile cinematografice care
contează — ceea ce ne atrage spre trec-
ut este tot atât de omenesc ca și ceea ce
ne îndeamnă să pășim înainte !*

FLORIAN POTRA

9 E. LOVINESCU ȘI STATUTUL CRI-
TICULUI. — Din vreme în vreme, la noi,
criticul simte nevoia să mediteze asupra
condiției sale în circumstanțe schimbate.
Dacă Lovinescu, la vremea bilanțului, se
așeza sub semnul lui Maiorescu, la nici
trei decenii distanță, o întregă generație
de critici contemporani se revendică, la
rîndul ei, de la modelul Lovinescu. Dacă
ideologia, estetica, aplicarea concretă a
principiilor în actul critic curent și în
comportarea zilnică a lui Lovinescu au
fost studiate, interpretate, analizate, jude-
cate și popularizate în amănunt de exe-
geți dintre cei mai aplicați, o imagine
asupra personalității criticului ca arhetip
de comportament intelectual nu ne fusese
încă propusă. O face acum Alexandru
George. Studiul său, *în jurul lui E. Lovi-
nescu*, este un amplificat „caracter” în
tradiția lui La Bruyere, o „fiziologie” au-
tohtonă avînd ca subiect o personalitate
care, cu fiecare gest, precizează de fapt
rolul actului critic într-o cultură con-
fruntată mereu cu problemele altor înce-

A-nMor sonori // și înclinându-mă
 / hrteam ceața / pletelor negre /
 / mghUeam „ de dure-
 / Tntru cît presupune un narcisism a
 / așa „înțeleaptă mitridati-
 / *ribours*, <ffcat) e sensibilitate /
 / „e ; „exista linga
 / W1 * ^ 3 S ^ . f n „ și sticla paupera / ma-
 / a S c ^ T a c t u i a m scriptic („...Vreau
 / mörWicawd / „- lui; qã Vie // uai Ulicva-nuc
 / • t S si-a*ef/ așează lent / o foaie
 / S^?.T.") și percepția „dură" a umver-
 / vrăbii sărace și intransigente /
 / Silto „cu limbile-nghetînd pe-o melodie /
 / vrăbi cu un cuțit") se interpune un autopor-
 / ftemerar, încheiat din Imn burlești,
 / Inertă de o ilaritate provocatoare:
 / ffite cum stă bărbos și gras în miezul
 / «IM / și strigă să ne-ndrăgostim / de via-
 / f j „ // e plin de orgoliu și geme și
 / Ssticulează / un caraghios cu o gaură
 / mici de glonte în frunte. / Te strici de
 / rfs domnule dragă, mori de ris." Reflexul
 / condiționat al acestui lirism este contra-
 / rierea fragilității simple, a sentimentalismu-
 / mului dezarmat. Grațiosul nu e decît o
 / crisalidă mătăsoasă din care își iau zbo-
 / mi fluturii coșmarului (catifelaji încă,
 / faipitînd cu un rest de discreție): „și
 / brusc, de frică, patului sălbatic / îi crește
 / pe spinare / păr de lup." Sau: „Și cerul /
 / e-un perete tremurînd / cu toate ceasu-
 / rile de argint holbate." Sau: „Miroditor,
 / „văzduhul ca o blană." Sau: „Clănțane fin
 / dinții mărunți ai florii / și mîna ta se
 / nalță / din umbrele de jos —". O satiră
 / ascuțită ca un bisturiu despică umbrele
 / cu 0 delicată precizie. Contururile obținu-
 / te nu sînt însă cu adevărat terifiante, ci,
 / constituite dintr-un tandru material, foș-
 / nesc într-o dureroasă neputință. Mon-
 / struoizitatea fanteziilor domestice tato-
 / nează doar urmele unei experiențe ce se
 / refuză abordării frontale, ascunzîndu-se
 / în fragedele voaluri ale sugestiei melan-
 / colle-persifloare: „bîjbîie lung și roa-
 / de-n întuneric / fără antene, fără guri,
 / mîncă / urma cernelii, soarbe scurt
 / cerneala". Ca la Hans Magnus Enzens-
 / berger, o rumoare polemică neîntre-
 / ruptă duce prin sine la coagulări vizio-
 / nare: „...în rafturi / cărțile scot un
 / muget fin ca praful." Ori': „Fusese acel
 / trandafir animal / în istoria florilor /
 / acel trandafir ce știa să ucidă. // Era
 / enorm — se deschidea spre seară: / un
 / automobil decapotabil / plin cu parfumu-
 / l a o mie de femei. // O nobilă / pa-
 / tetica poveste / disecția-n amurg a tran-
 / dafirului." Cîte un vers are iradierea
 / toc efigii: „...Noi singuri / și plînsul
 / simolor în jurul mării".

Dacă pînă aici am notat resorturile
 spontane ale acestei lirici (atîtea cîte
 se pot insinua prin filtrul său stilistic
 din ce în ce mai perfecționat), să ne oprim
 asupra proiecției sale în scenariu. Florin
 Mugur e un amator de imagini magnific-
 teatrale, cu o recuzită suspect de aurită,
 de circ, în care se complace dintr-o tor-
 poare estetică atinsă de blazare (pandant
 al relei conștiințe de sine care se pedep-
 sește intoxiciindu-și voluptatea imagis-
 tică). O feerie ieftină, un miracol expli-
 cabil prin prestidigitatie îl satisfac: „Ea
 este doar un fum dumnezeiesc / învăluin-
 du-mi trupul trist, un punct de aur /
 alunecînd pe vechea mea oglindă — //
 distrată, prinde fluturi cu gura și-i mă-
 nîncă / cele o mie de țigări aprinse /
 le uită-n bezna bibliilor mele // uitat
 de ea, sub patul scund / un foc / mărunț
 și verde ca un cuib de vipere." Cutare
 imagine (ostentativ alegorică) e filmată
 orgolios, cu încetinitorul: „Să nu deschidă
 gura // cel care n-a văzut nicicînd cum
 cade / printre scoici vii și munți gin-
 gași de sare / pe fundul mării, lent, un
 ban de aur." Femeia celebrată e adesea
 acrobata, a cărei esență senzuală intan-
 gibilă e dinainte scuzată prin excentri-
 tățile profesionale, potențate și acestea
 generos, grație imaginației' complicitare
 de funambul a poetului: „Se-ntunecă în
 cărți, privesc străina — / ea face tumbе,
 ea hulește, ea mă cheamă // în joacă,
 mușcă din lămii în joacă / se tăvăleşte
 leneșă prin paie / cu prea frumoșii ei
 grăjdari de-aramă". Alte dați adorata e
 transferată unei condiții himerice, unei
 similitivirilități de amazoană, care parează
 dinainte eșecul posibil al demersului ero-
 tic. Variantă a giganticei femei baudelai-
 riene, intervertind oportun factorii me-
 teorologici: „Suflarea pură, dinții răco-
 roși / parc-ar mușca din 'carnea
 străvezie / a unui rîu — și răsucirea
 bruscă // a pletelor războinice pe
 umeri / mutînd decisă ploi torențiale /
 dintr-un oraș victorios în altul. // Din
 mijlocul șoselei o privește / trecînd pe
 Ducipal, mărețul Alexandru. / Și ce fru-
 moasă e! Cum să n-o pierdem?" Delica-
 tețea rafinată e contrazisă de brutalita-
 tea sangvină, de „barbaria" partenerei
 (încă un indiciu că lirismul de față e o
 convenție, a unei oscilații morale vio-
 lente): „Își ține strîns genunchii nebuni,
 își mușcă mîinile / prinzînd zvîcnirile
 barbare între dinți / ca pe cuțite..." Ca
 și: „Și numai tu priveai cu ură, zgîlțit /
 de brațele imense ale furiei / și te plecai
 și asvîrleai cu pietre". Înrudită evident
 cu Leonid Dimov, cu Petre Stoica și mai
 cu seamă cu Emil Brumaru, producția